

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2022

Vít Bilinec

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Politické, ekonomické a sociální příčiny Tulipánové revoluce
v Kyrgyzstánu v roce 2005**

Přetrvávající problémy jako cesta k revoluci

Bakalářská práce

Autor práce: Vít Bilinec

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: doc. PhDr. Slavomír Horák, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. května 2022

Vít Bilinec

Bibliografický záznam

Bilinec, Vít. 2022. "Politické, ekonomické a sociální příčiny Tulipánové revoluce v Kyrgyzstánu v roce 2005: Přetrvávající problémy jako cesta k revoluci". Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Obor teritoriálních studií. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Slavomír Horák, Ph.D.

Rozsah práce: 92 127 znaků (včetně mezer)

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je popis dlouhodobě neřešených problémů, které vedly ke vzniku Tulipánové revoluce v Kyrgyzstánu v roce 2005. Tato událost spadá pod takzvané barevné revoluce, k nimž docházelo po rozpadu Sovětského svazu v nástupnických republikách a jejíž účastníci používali jako symbol barvu či květinu (Gruzie, Ukrajina...). Během revoluce došlo ke svržení dlouholetého režimu prezidenta Askara Akajeva a k nástupu Kurmanbeka Bakijeva. Důležitost revolučního dění a změn, které přineslo, mělo dopad na Kyrgyzstán samotný, ale i na okolní státy v celém regionu. Těžištěm práce je zkoumání dlouhodobě neřešených příčin, jež přímo vedly až k propuknutí Tulipánové revoluce. Zvláštní zřetel přitom bude brán na sociální, ekonomickou a politickou sféru. V případě poslední zmiňované pak bude v práci popsán vliv souvisejících vnitrostátních i mezinárodních aspektů. Prostor v bakalářské práci dostane i osoba prezidenta Askara Akajeva, jehož rozhodování mělo výrazný vliv na výše uvedené oblasti.

Abstract

The topic of the bachelor thesis is a description of the long unresolved problems that led to the emergence of the Tulip Revolution in Kyrgyzstan in 2005. This event belongs to the so-called color revolutions that took place after the collapse of the Soviet Union in successor states and whose participants used color or a flower as a symbol (Georgia, Ukraine...). The importance of the revolution lies not only in the impact on Kyrgyzstan itself, but also on the other states in the region. During the revolution, the long-standing regime of president Askar Akayev was overthrown and Kurmanbek Bakiyev was elected. The main focus of the work is to examine the various causes that directly led to the outbreak of the Tulip Revolution. Special attention is paid to the social, economic and political spheres. Within the political area, the work focuses on both national and international aspects. The president Askar Akayev, whose decision-making had a significant influence on the above-mentioned areas, has also space in this work.

Klíčová slova

Askar Akajev, Tulipánová revoluce, Kyrgyzstán, Barevné revoluce, politické příčiny, ekonomické příčiny, sociální příčiny

Keywords

Askar Akayev, Tulip Revolution, Kyrgyzstan, Color Revolution, political causes, economic causes, social causes

Title/Název práce

Political, economic and social causes of the Tulip Revolution in Kyrgyzstan in 2005

Politické, ekonomické a sociální příčiny Tulipánové revoluce v Kyrgyzstánu v roce 2005

Poděkování

Rád bych poděkoval doc. PhDr. Slavomíru Horákovi, Ph.D. za to, že se chopil vedení této práce.

Chtěl bych poděkovat za jeho trpělivost, čas při konzultování zdrojů a za jeho cenné rady.

Obsah

1. Úvod	9
1.1 Metodologie	10
1.2 Rozbor zdrojů.....	11
2. Barevné revoluce	12
3. Politické příčiny revoluce	14
3.1 Vnitrostátní souvislosti.....	15
3.2 Mezinárodní souvislosti.....	21
4. Ekonomické příčiny revoluce	27
5. Sociální příčiny revoluce	30
5.1 Etnické problémy	32
5.2 Historické dědictví.....	34
5.3 Geografické souvislosti.....	35
5.4 Klanový systém	36
5.5 Náboženský vliv.....	39
6. Závěr	41
7. Summary	44
8. Bibliografie	47
9. Přílohy	49

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji zejména ekonomickým, politickým a sociálním příčinám, které byly dlouhodobě neřešeny a vedly ke vzniku Tulipánové revoluce v Kyrgyzstánu v roce 2005. V důsledku této revoluce byl sice odstraněn režim prezidenta Askara Akajeva a novým prezidentem se stal Kurmanbek Bakijev, nicméně mnohé příčiny nespokojenosti, které k revoluci vedly, odstraněny nebyly. Tato skutečnost vedla k pozdějším protestům v letech 2010 a 2020. Na akademické scéně se vedou diskuse, zda tato revoluce patří do takzvaných barevných revolucí, které se odehrávaly po rozpadu Sovětského svazu v některých nástupnických státech (Ukrajina, Gruzie). Ambicí této práce není přiklonit se k jedné či druhé názorové straně i když se v textu zabývám i nejdůležitějšími rysy těchto revolučních hnutí, které výrazně ovlivnily situaci v regionu.

Obecně revoluční naladění ve společnosti může končit dvěma způsoby. Buď je revoluce potlačena a stávající režim zůstává u moci, nebo dojde ke svržení dosavadních elit a jejich nahrazení. Na základě zjištěných informací odpovím na konci práce na otázku, zda „nesmlouvavost Askara Akajeva a jeho blízkých byly příčinou, proč události v zemi dospěly až k revoluci samotné“. S tím souvisí i má další teze, kterou se budu snažit verifikovat či falzifikovat a sice, zda „osudové momenty roku 2005 v Kyrgyzstánu, které dnes známe pod pojmem Tulipánová revoluce, byly pouze vyvrcholením dlouhotrvajících vnitřních neshod, se kterými se, jako dlouhodobě neřešenými, stát potýkal“. Předpokládám, že vedení režimu Askara Akajeva nebylo dlouhodobě udržitelné kvůli širokému spektru rozsáhlých problémů, které ve společnosti panovaly a vládnoucí vrstvy je nedokázaly vyřešit. Zaměřím se přitom na analýzu problémů sociologických, ekonomických a politických.

Práce samotná je rozdělena do tří stěžejních kapitol, ve kterých postupně rozebírám politické, ekonomické a sociální příčiny revoluce. V kapitole věnované ekonomickým příčinám se zabývám vlivem vnitřních i mezinárodních faktorů. Mezi vnitřní faktory se řadí zejména ekonomická rozhodnutí, která činil prezident Askar Akajev a jeho blízké okolí v úřadu. Rozebírám i další fenomény, které s ekonomikou v zemi úzce souvisely, jako například korupce či gentlemanské dohody. Významnou ekonomickou roli sehrály mezinárodní investice a půjčky. Důležitým byl i vstup státu do mezinárodních organizací.

V kapitole zabývající se sociálními příčinami vedoucími k nespokojenosti věnuji pozornost mnoha problémům v oblasti náboženské a etnické, historickým souvislostem a dalším sociálním jevům, které významně přispěly k nestabilitě v zemi. Rozebírám i další významné faktory typické pro daný region, jakými jsou například klanové struktury, neformální instituce, regionalismus protěžující severní regiony na úkor jižních a problematický vztah periferie a města. Vnitrostátní a mezinárodní souvislosti popisují v kapitole politické příčiny revoluce. Rozebírám významné kroky, kterými prezident a jeho blízké okolí významně ovlivňovalo vnitrostátní situaci po dobu více než deseti let. Zahraničními souvislostmi s významným dopadem na vnitrostátní poměry v zemi byl především vliv nadnárodních institucí, mezinárodních neziskových organizací a uzavření mezistátních dohod. I přes tematické rozdělení jednotlivých kapitol od sebe nelze zcela oddělit politické, ekonomické a sociální příčiny. Ve společnosti dochází k nevyhnutelnému propojení a spolupůsobení těchto faktorů, což se zákonitě promítá i do mé práce. V kapitole nazvané „Barevné revoluce“ se zaměřuji na objasnění geneze těchto revolucí, jejich průběh a další faktory, které jsou s nimi spojeny. V závěru práce shrnuji stěžejní myšlenky vyplývající z této historické události.

1.1 Metodologie

Při tvorbě práce jsem nejdříve z odborné literatury nastudoval situaci v zemi v obecné rovině (ekonomické, politické a sociální). Poté jsem se zaměřil na dobu od nástupu prezidenta Askara Akajeva k moci do jeho svržení během událostí Tulipánové revoluce. Pozornost jsem věnoval nastudování konkrétních, klíčových událostí, které lze označit za první projevy nespokojenosti se situací v zemi, a které se staly hlavními milníky směřujícími k Tulipánové revoluci. Další zkoumání jsem vedl po historické linii. Mnoho problémů, se kterými se musel Askar Akajev zejména v prvních letech vlády potýkat, souviselo s problémy přetrvávajícími historicky z dob Sovětského svazu a byly tedy dlouhodobého charakteru. V popisované době dochází k jejich prohlubování, což mělo za následek nastavení revoluční atmosféry ve společnosti. Jako poslední zkoumám situaci v době samotné revoluce a krátce po ní. Všímám si požadavků, které měla opozice, požadavků běžného obyvatelstva a přetrvávajících problémů, které jsou i nadále po proběhnutí Tulipánové revoluce v Kyrgyzstánu stále patrné. Díky tomu je možné zpětně posoudit, které problémy lze považovat za klíčové v předrevoluční době.

Po nastudování výše uvedených skutečností a na jejich základě jsem se snažil vytvořit ucelený obraz příčin, které vyústily v revoluci a svržení prezidenta Askara Akajeva.

1.2 Rozbor zdrojů

K vypracování textu jsem použil výhradně sekundární zdroje (odbornou literaturu). Tyto jsem se snažil vyvážit z časového hlediska, proto jsem čerpal ze zdrojů, které domácí i zahraniční autoři vypracovali jak v předrevoluční době, tak s časovým odstupem po daných událostech. Jedná se o knihy a články vypracované místními i zahraničními odborníky, kteří se specializují na danou oblast. Jednotlivé použité zdroje se lišily svým zaměřením. Některé se vztahovaly výhradně k tématu revoluce, zatímco jiné se snažily o podání uceleného obrazu života v Kyrgyzstánu, či jeho jednotlivých oblastí, před revolucí v roce 2005. Například v knize „Ferghana Valley: The Heart of Central Asia“ se pozornost nevěnuje výhradně Tulipánové revoluci, ale nabízí kompletní vhled do politické, ekonomické a sociální situace v regionu. Na vzniku této knihy se spolupodílelo 27 autorů z Kyrgyzstánu, Uzbekistánu a Tádžikistánu, přičemž prováděli svoje vlastní pozorování po dobu čtyř let. Poznatky z této odborné publikace přispívají k porozumění obecných souvislostí, které formovaly dění v Kyrgyzstánu. Ferganská kotlina je historicky významné území, které vždy hrálo důležitou roli při formování Kyrgyzstánu, Uzbekistánu a Tádžikistánu, na jejichž území se nachází. Tato oblast je velice úrodná a jsou zde ložiska ropy a zemního plynu. Po rozpadu Sovětského svazu dochází k novému hraničnímu rozdělení těchto států za současné nespokojenosti obyvatelstva. I na pozadí těchto událostí dochází k etnickým střetům, které v případě Kyrgyzstánu prezident Askar Akajev nedokázal řešit, což se stalo jednou z mnoha příčin vedoucích až k revolučnímu dění. K pochopení jednotlivých příčin, které se odehrávaly na ekonomickém, politickém a sociálním poli, mi posloužily články, které byly přímo zaměřeny na konkrétní události. Všechna díla, ze kterých jsem čerpal, navíc obsahují dodatečné reference na specifické události, kterých je možné využít k potvrzení si informací uvedených v článku. Při rozboru zdrojů jsem narazil na rozdílnosti mezi hodnocením situace v zemi podle národnostní příslušnosti autorů (západní, východní, domácí autoři). V obecné rovině jsem cítil více kritické hodnocení režimu Askara Akajeva, potažmo jeho blízkého okolí a jeho samotného, z textů západních autorů a protirežimně zaměřených domácích autorů. Na druhou stranu východní autoři nebyli natolik kritičtí a nepřikládali větší hodnotu

nevládním neziskovým organizacím. To je poměrně pochopitelné, protože většina těchto organizací zapadá do západních struktur. Toto mé tvrzení však samozřejmě neplatí bezvýhradně pro všechny autory a jsou mezi nimi výjimky. Případně na hodnocení autorů může každý nahlížet odlišně. Další zajímavé zjištění lze vypočítat v podrobnostech, které autoři v pracích uvádí a jejich osobní vklad při hodnocení dané situace v zemi či revoluce samotné. Domácí autoři se často pouští nejen do popisu jednotlivých situací, ale někteří i do jejich interpretací. Zatímco zahraniční autoři (v mých nastudovaných publikacích) se do hodnocení pouštějí jen zřídka a spíše o událostech referují na základě faktů a s větším odstupem. Stejně tak jsem vypočítal rozdíl mezi publikacemi, které vycházely v předrevoluční době, či přímo v čase revoluce a těmi, které byly vydány s časovým odstupem. V době revoluce vycházely zejména dva druhy textů. První popisovaly situaci v zemi, přičemž kladly důraz na konkrétní situace s osobním hodnocením. Druhé udávaly podrobné, faktické údaje z různých oblastí státu bez jakéhokoliv dalšího hodnocení. Zahraničních prací z té doby je podstatně méně a informace, ze kterých jsem čerpal, jsou omezeny výhradně na určité studie a výstupy různých organizací, výroků státníků atp. Práce zahraniční začaly přibývat s časovým odstupem a jsou zaměřené spíše na hodnocení situace jako celku na základě určité geneze událostí. Do mé práce jsem se snažil na základě výše uvedeného zakomponovat informace ze všech těchto typů zdrojů. Vzhledem k tomu, že na velké procento událostí existuje několik různých pohledů, tak není možné je do práce uvést všechny (zejména kvůli přehlednosti práce). Snažil jsem se tedy vycházet z tvrzení, která byla podpořena více zdroji a navazovala na jiné úseky tohoto textu. Na závěr lze uvést, že většina zdrojů vycházela k tématu mezi lety 2004-2010, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že tehdy se jednalo o aktuální záležitost. Navíc v roce 2010 vypukla v Kyrgyzstánu další revoluce, po které se těžiště bádání přesunulo právě na tuto událost. V práci jsem se snažil o širší propojení důvodů, které vedly k revoluci v roce 2005, proto jsem čerpal informace i ze zdrojů z předchozích let. Ty jsem využil zejména pro vytvoření logické geneze událostí.

2. Barevné revoluce

Přechod od diktatury k demokracii může mít mnoho cest. K této transformaci může dojít po smrti diktátora, nebo také na základě masových protestů obyvatel, které mohou být vyvolány z různých ekonomických, politických či sociálních důvodů. Příkladem

politického důvodu může být nesouhlas obyvatel s prezentovaným výsledkem voleb, který považují za zfalšovaný. Po pádu Sovětského svazu se v některých nástupnických státech začaly objevovat projevy nespokojenosti v řadách běžné populace, která později hlasitě vystoupila proti dosavadním vládám při tzv. barevných revolucích. (Mitchell, 2012) Tento termín se vžil pro revoluce, které se odehrály v první dekádě 21. století, ačkoliv i dřívější revoluce, jako např. Karafiátová revoluce v Portugalsku v roce 1974, či revoluce v Československu v roce 1989 měly svůj symbol. (Klíma, 1996) Přízvisko barevné dostaly podle barvy oděvu, ve kterém na demonstrace protestující chodili nebo podle symbolu, který byl spojován s konkrétní barvou či květinou, například revoluce Růží v Gruzii – jinak také Růžová revoluce. (Obecně se dá konstatovat, že pokud v historii existovaly problémy, které postihovaly obyvatele více zemí, tak se vlna revolucí jimi prohnala a revoluce nezůstaly izolované. Vlna revolucí prošla Evropou v roce 1848 nebo při rozpadu Sovětského svazu v letech 1989 až 1991.) Masové projevy nespokojenosti poskytly opozici možnost s “posvěcením lidu“, vyjednat s dosavadní vládou změny vedení. Ačkoliv termín barevné revoluce je většinou spojován s revolucemi, které proběhly v zemích východní Evropy a bývalého Sovětského svazu, podobná hnutí se vyvinula i v dalších státech. Příkladem může být revoluce na Blízkém Východě v Libanonu v roce 2005, nebo v Asii ve státu Myanmar v roce 2007 (Polese, 2010). Ve své práci jsem spíše, než politické změny jako takové, zkoumal chování společnosti u těchto revolucí. Za významný fakt považuji skutečnost, že i při zvyšujících se projevech nespokojenosti vůči vedení země nedocházelo ze strany protestujících, ani režimu, k použití násilí k dosažení svých cílů. Podle politoložky Valerie Jane Bunce, specialistky na vládní systémy v Centrální Asii Sharon L. Wolchik a experta na vztahy v zemích Centrální Asie, Simona Tordjmana, za toto chování mohlo prosazování demokratických postupů ze Spojených států amerických a v menší míře také z Evropské unie. Jako další vysvětlení tohoto jevu je považována změna poměrů v daných zemích a s ní spojená možnost legálně vyjádřit svůj názor i v případě nesouhlasu. V prvních letech své vlády nechával Askar Akajev médiím dost prostoru pro nezaujaté informování obyvatel, což, jak se později ukázalo, bylo pro jeho udržení se u moci chybným krokem. Obyvatelé se zpočátku mohli z médií dozvídat i o špatných rozhodnutích Akajeva, co zákonitě snižovalo jeho popularitu. Politická práva obyvatel v tomto rozměru dříve v mnoha těchto zemích neexistovala. (Mitchell, 2012) Pokud bychom chtěli hledat v historii

kořeny revolucí tohoto typu, projevy podobného rázu bychom našli v Gandhího protestech, v chování Irské Land League nebo třeba při Pražském jaru v roce 1968 v Československu a v projevech hnutí Solidarity v Polsku v 80. letech 20. století. (Polese, 2010). Ačkoliv při barevných revolucích na Ukrajině, v Gruzii i Kyrgyzstánu určitou měrou zahraniční mocnosti (USA, Rusko, Čína) do dění zasahovaly, tak rozhodující a hlavní silou byla místní elita a obyvatelstvo. (Polese, 2010) Zahraniční vliv při těchto revolucích podle autorů knihy hrál podpůrnou roli. (Polese, 2010)

Samotné slovo revoluce bylo po pádu Sovětského svazu řadou odborníků redefinováno. Po transformacích, které se odehrály v zemích tzv. bývalého Východního bloku ve vlivové sféře Sovětského svazu (Československu, Německu, Polsku) se začalo uvažovat o tom, zda pojem revoluce vystihuje průběh událostí, které vedly v těchto zemích ke změnám. Za důležité považuji zmínit zcela odlišné výsledky, kterých bylo na základě revolučních nálad či hnutí v jednotlivých státech bývalého tzv. Sovětského bloku dosaženo. Ve státech jako Slovensko a Srbsko po revoluci došlo ke změně státní struktury na mnoha úrovních. Ve skupině, kam patří například Uzbekistán a Bělorusko, byly dosažené změny pouze minimální, pokud vůbec nějaké. (Polese, 2010) Někde mezi tyto póly bychom mohli zařadit výsledkem Kyrgyzstán, kde proběhla změna pouze ve vedení. Výsledek nepřinesl demokratickou transformaci, kterou někteří její podporovatelé očekávali. (Polese, 2010) Důvody vzniku revolučních tendencí v Kyrgyzstánu, které vedly k Tulipánové revoluci, jsou specifikovány v následujících kapitolách. Jednalo se o propojení politických, ekonomických i sociálních problémů, které ve společnosti dřímalý po delší dobu. Nicméně na propuknutí otevřených nepokojů se podílely i některé konkrétní události, které uvádím ve své práci dále.

3. Politické příčiny revoluce

Tato kapitola je rozdělena na dva hlavní bloky. První blok je věnován vnitrostátním souvislostem, kterými byly vnitřní ideologické rozdělení státu, postsovětské dědictví, klanové struktury a další. Druhý se zaměřuje na zahraniční souvislosti, které výrazně ovlivnily vnitřní chod státu. Téměř veškerá politická rozhodnutí měla širší dopady na další sféry, kterým se práce věnuje v dalších kapitolách. Není tedy možné jednoznačně oddělit rozhodnutí politická od jejich ekonomických důsledků. Příkladem je politické

rozhodnutí prezidenta Akajeva přijmout šokovou terapii (rychlá privatizace), liberalismus a vstoupit do WTO, avšak důsledky se projeví v sociální a zejména ekonomické sféře. (Tchantouridze, 2006) Těžištěm této kapitoly tedy bude představit formování politických rozhodnutí a jejich programové důsledky. Rozbor dopadů těchto rozhodnutí v širším kontextu bude cílem dalších kapitol.

3.1 Vnitrostátní souvislosti

V autoritářských režimech Centrální Asie hrály významnou roli klanové struktury a rodinné vazby, které měly často větší váhu než nefunkční, zkorumpovaný státní aparát. Ne jinak tomu bylo i v Kyrgyzstánu. Jednotlivé vůdčí osobnosti vždy významnou měrou ovlivňovaly směřování státu. Disponovaly sociální, ekonomickou či přímo politickou silou. Byly to totiž právě ony, kdo za pomoci svých kontaktů a svého vlivu promlouvaly do dění v regionu, či dokonce v celé zemi. Jednou z takovýchto osobností byl i Askar Akajev.

Dobu působení Askara Akajeva ve funkci prezidenta je možné rozdělit do tří období. První období se datuje od počátku jeho nástupu do úřadu prezidenta v roce 1990 do roku 1995. Tento úsek je počítán do demokratizační éry, ve které se z části objevovaly prvky tržní ekonomiky, nicméně první problémy se projevovaly již v té době. Od roku 1995 do roku 2000 docházelo k postupnému osekávání demokracie a začínala se ve velkém projevat korupčnost režimu. V posledních pěti letech, které končí Tulipánovou revolucí v roce 2005, všechny problémy kulminovaly, režimu klesala popularita až došlo k jeho pádu. (Starr, 2011)

Země se po pádu Sovětského svazu v roce 1991 musela rozhodnout, jakým směrem se bude ubírat. Nový režim neměl finanční prostředky na údržbu kolchozů, sovchozů a továren. Stát se měl dostat z krize skrze privatizaci. Na rozdíl od Uzbekistánu, kde byl zvolen gradualismus, se Kyrgyzstán vydal cestou šokové terapie. Rychlé reformy však v důsledku přivodily státu kolaps ekonomiky. Mezi lety 1991-1995 došlo k prudkému propadu HDP a nárůstu inflace. Další ekonomické faktory rovněž vykazovaly záporné hodnoty. Prezident a jeho blízké okolí na tyto problémy nedokázalo adekvátně reagovat. Změny, které prováděli, se soustředily na "budování státu". Opomenuli ale „budování fungujícího systému“. (Gürbüz, 2013) Jednoduše řečeno elity přeskočily fázi budování

nových, fungujících, formálních institucí, což se postupem času začalo projevovat v mnoha oblastech. Již v té době dochází také ke korupci a nepotismu. Tento systém vytvářel nové magnáty, ze kterých někteří významnou měrou promluvili do událostí v roce 2005. (Katz, 2006) V téže době se také začal ve státě budovat paradox. Na jedné straně se systém stával více autoritářským, funkční a oficiální instituce neexistovaly, korupce začínala nabírat na síle, periferním oblastem nebylo nasloucháno a podobně. Na druhé straně však nebyla zcela potlačena opozice a média, jak by se dalo v takovém prostředí předpokládat. (Gürbüz, 2013) Tím byl opozici ponechán prostor ke kritice režimu, kde mohl alespoň do jisté míry a času poukazovat na jeho nedostatky. Vládnoucí vrstva si začala toto nebezpečí postupem času uvědomovat. Média začala být postupně stále více kontrolována. Některé stanice byly z různých důvodů donuceny přestat vysílat úplně, jiné se dostaly pod kontrolu (do vlastnictví, pod přísný dohled) lidí z blízkého okruhu prezidentovy rodiny. (Juraev, 2010)

Od druhé poloviny 90. let se začaly formovat opoziční bloky, které byly častokrát nesourodé. Měly však jeden společný cíl - kritizovat vládu Askara Akajeva. Jedním z nich byl opoziční blok „Za záchranu lidu“. Ten spojil v roce 1997 komunisty, liberály i nacionalisty. O rok později došlo ke spojení Vlastenecké strany, Komunistické strany a Mládežnické humanistické unie. Na demonstraci v roce 2000, která měla za cíl upozornit na „hrozbu sklouznutí k totalitě“, se objevila další hnutí Ar-Namys, Kayran El a Kyrgyzská republikánská strana. Stejná koalice, doplněná o Lidovou stranu, demonstrovala o dva měsíce později proti výsledkům zmanipulovaných parlamentních voleb. V roce 2003 došlo k vytvoření rezoluce opozičními stranami, která požadovala rezignaci prezidenta kvůli událostem v Aksy a kvůli věznění kritika režimu, Felixe Kulova. Tyto protesty dokládaly přetrvávající nespokojenost v populaci a vůli ke změně. (Wooden and Stefes, 2009)

Z retrospektivního pohledu v roce 2005 došlo na slova lokálního žurnalisty, který se rozhodl zůstat v anonymitě, a která se objevila v článku vydaném mezinárodní nevládní neziskovou organizací Crisis group: „Lidé nemají rádi Akajeva, ale nevidí jinou alternativu“. (Kyrgyzstan at ten: Trouble In The „Island of Democracy“, 2001) K tomuto stavu se vyjádřil také Valerii Uleev, ředitel organizace Spravedlivost, zabývající se lidskými právy: „Kyrgyzský lid nevidí žádné reálné výsledky Akajevovy politiky. Jsou

z něho unavení, ale alternativa se ještě nějakou dobu neobjeví, protože Kyrgyzstán nemá charismatické lídry.“ (Kyrgyzstan at ten: Trouble In The „Island of Democracy“, 2001) Z prostudované odborné literatury je možno dovodit, že v Kyrgyzstánu postupně vznikaly silné předpoklady pro úspěšné svrnutí prezidenta Askara Akajeva. Tato možnost přišla následně po eskalaci problémů a sjednocení opozice v březnu roku 2005.

Jako jedna z důležitých příčin zhroucení režimu je považována nedostatečná podpora vládnoucího režimu v některých částech země, zejména na lokální úrovni v jižních oblastech. V Kyrgyzstánu v té době přetrvávalo mnoho neformálních zvyklostí a pravidel, kterými se obyvatelé řídili. (Katz, 2006) Postupem času, s upadající popularitou prezidenta Akajeva, docházelo k nerespektování pravidel nařízených centrální vládou a regiony se stále více přikláněly k „samostatné“ vládě nad územím. Tím pádem rostla popularita místních vůdců. Příkladem silných lídrů, kteří vystupovali proti režimu, jsou například Beknazarov, Tekebajev nebo Kulov. Tito muži byli schopni najít podporu mezi obyvatelstvem, hlavně na vesnicích a v menších městech. Právě z těchto oblastí byla později vedena Tulipánová revoluce. (Juraev, 2010) Prominentní podnikatelé sehráli při pádu režimu významnou roli. Almazbek Atambajev, Omurbek Babanov či Temir Sarijev výrazně finančně podporovali opozici proti Askaru Akajevovi. Nutno dodat, že mnoho z nich s ohledem na vlastní mocenské ambice. Dále mobilizovali podporu ze svých domovských měst z řad svých zaměstnanců, přátel a rodinných příslušníků. (Cummings, 2010)

Administrativní mapa kyrgyzské části Ferganské kotliny byla opakovaně překreslována. Během posledních desetiletí před získáním nezávislosti na SSSR byla celá jižní oblast spojena v provincii Oš (druhé největší město v Kyrgyzstánu, nacházející se na jihu ve Ferganské kotlině). Po roce 1991 se Džalalabad stal samostatnou provincií a v roce 2000 potkal stejný osud i provincii Batken. Toto rozštěpení jihu vyvolalo touhu politicky silného severu oslabit jih ještě více. Na druhou stranu poskytlo rozdělení nové možnosti místním elitám v údolí Ferganské kotliny prostor při provozování regionální politiky. Problémy regionality se zabývá kapitola „Sociální příčiny“. (Starr, 2011)

Americká expertka na země Centrální Asie Martha Brill Olcott a ředitel mezinárodní nevládní neziskové organizace Crisis group David Lewis si všímají důležitosti událostí, které se odehrály v odlehlé čtvrti Aksy (okres regionu Džalalabad v západním

Kyrgyzstánu) v roce 2002. (Starr, 2011), („Kyrgyzstan: After the Revolution“, 2005) Někteří tyto protesty označují za předvoj revolučních událostí roku 2005. První otřes vládní moci nastal po zatčení poslance Azimbeka Beknazarova, který se ostře vyhradil proti hraniční dohodě s Čínou, na základě které se měl Kyrgyzstán vzdát části teritoria v její prospěch. Mnoho pozorovatelů se začalo domnívat, že zatčení bylo politicky motivováno a vyvolalo mnoho masových protestů podporovatelů Azimbeka Beknazarova z jeho rodného regionu v Aksy. Při snaze represivních složek zabránit davu, aby se spojil s dalším shromážděním v Kerbenu, došlo ke konfrontaci a několik demonstrantů bylo zastřeleno. (Starr, 2011) Protesty se vymkly kontrole a vládní představitelé nebyli schopni na situaci reagovat. Protesty na jihu pokračovaly, přičemž byly slyšet požadavky vyžadující spravedlnost pro zabitě. Pochodu protestujících na hlavní město nakonec zabránila až dohoda mezi vládou a Beknazarovem. (Polese, 2010) Události odhalily, že systém je slabý, když dojde k masivnímu protestu. Také se ukázalo, že Akajev a jeho okolí ztratilo kontakt s běžnými lidmi, zejména z jihu. Mnoho lidí si znepřátelil následně tím, že nedokázal promluvit k pozůstalým a omluvit se za celý incident. Právě v té době se začaly objevovat první hlasy požadující jeho odchod. V těchto nepokojích je možné najít čtyři hlavní důsledky, které budou mít vliv na revoluci v roce 2005. Za první, političtí aktivisté si uvědomili slabost státní moci, pokud dojde ke střetu s davem. Ukázala se neschopnost režimu použít represe, nebo je použít jako efektivní nástroj k vyjednávání o kompromisu. Pokud někdo chtěl uplatnit tvrdší přístup, jako například guvernér Naken Kasijev z Oše, tak mu to nebylo umožněno, a navíc se dostal pod drobnohled vládního režimu. Za druhé, demonstranti si vyzkoušeli množství protestních akcí, které poté sloužily jako základ taktiky pro demonstrace o tři roky později. Jednalo se například o blokování cest, které sehrálo při Tulipánové revoluci klíčovou roli, kdy protestující blokováním řídké dopravní sítě zamezili přesunu vládních sil. Dále o metody mobilizace davu, které se za pomoci zapojení klanových a rodinných vazeb ukázalo jako velice účinné. Za třetí, velký dopad měla událost také na vztah policie s vládou. Policisté se cítili zrazeni poté, co se vláda snažila zahájit soudní procesy proti příslušníkům sborů, zapojených do zásahu proti demonstrantům v Aksy. Protestující si stěžovali na vládní nekompetentnost, načež vláda odpověděla stíháním policistů. Tento krok demonstranty neuspokojil, a navíc obrátil část policejních složek proti režimu. Nejdůležitější pro další vývoj událostí bylo, že policisté nabyli dojmu, že se mohou stát

politickými oběťmi vládního vyjednávání s demonstranty. (Polese, 2010) Posledním důsledkem protestů v tehdejší době bylo odvolání předsedy vlády Kurmanbeka Bakijeva, který ačkoliv tvrdil, že o incidentech netušil, musel rezignovat. Akajev se snažil najít za každou cenu viníka, kterého by mohl předhodit demonstrantům. Jediné, čeho tímto krokem dosáhl bylo, že si proti sobě “postavil soupeře“, který ho o pár let později nahradil v úřadu prezidenta.

Další protesty se odehrály po vyřazení Usena Sydykova z regionálních voleb i přesto, že viditelně vyhrál první kolo v Kara-Kuldže (region ve městě Oš ve Ferganské kotlině na jihu země). Po tomto incidentu došlo k protestnímu pochodu, při kterém demonstrující vzali jako rukojmího místního guvernéra. Tyto izolované protesty sice nebyly pro vládu nebezpečné v celostátním měřítku, poukazovaly však na připravenost lidí vystoupit proti zfalšovaným volbám. Před blížícími se parlamentními a prezidentskými volbami to nevěstilo pro vládní režim nic dobrého. (Polese, 2010), (Katz, 2006)

Mobilizačním faktorem společnosti (opozičních elit, běžného obyvatelstva) se stal i odpor proti dosazování rodinných příslušníků prezidenta do klíčových pozic v businessu i politice. Jeho nejstarší dcera Bermet Akajeva a nejstarší syn Ajdar Akajev stále více profitovali z postavení svého otce. O dění v této oblasti se snažila informovat některá “nezávislá“ média. Část businessmanů, kteří dříve byli loajální rodině prezidenta, se začala cítit ohrožena rozmáhajícím se vlivem jeho nejbližšího okolí. (Polese, 2010) Velice nepopulárním byl mezi lidmi manžel Bermet Akajevové, Adil Tojngonbajev, který kontroloval důležitou průmyslovou produkci – tabák, alkohol, ropnou produkci a další. V dané době byl navíc vlastníkem holdingu, který měl pod sebou tištěná i televizní média (KORT). Vzhledem k tomu, že tato média používal k propagaci svého businessu a k hanění svých rivalů, tak přispíval ke stupňování nenávisti vůči své ženě, potažmo jejího otce, prezidenta Askara Akajeva. Prezidentova žena, Majram Akajeva, se sice navenek zabývala různými dobročinnými nadacemi, ale její vliv přesahoval pouze charitativní činnost. Z blízkého okolí se proslýchalo, že je to právě ona, kdo mnohokrát rozhodoval o důležitých cílech. Mít dobrý vztah s ní bylo nutností k dosažení určité pozice, ekonomické pomoci a dalších mocenských postů. (Kyrgyzstan at ten: Trouble In The „Island of Democracy“, 2001) To samozřejmě opět vyvolávalo u širší veřejnosti negativní postoje, které byly dále živeny nepřáteli rodiny. Zmiňovaný syn, Ajdar Akajev, se stal

největším trnem v oku pro odpůrce Askara Akajeva. Nesnažil se svou privilegovanou pozicí tajit. Dokonce ji dával na odív i v rozhovorech pro opoziční noviny „Agym“. Obklopoval se lidmi jako byl ministr financí Bolot Abildajev, vedoucí výboru státního majetku Ravšan Džeenbekov nebo vůdce SNB (státní výbor pro národní bezpečnost) Kalyk Umankulov. Snažil se ubezpečovat kritiky, že jeho ambice jsou čistě v ekonomické sféře. Výroky tohoto typu nebyly uvěřitelné ve státu, kde byla ekonomická a politická sféra takřka neoddělitelná. (Political transition in Kyrgyzstan: Problems and prospects, 2004)

„Jmenováním“ Kurmanbeka Bakijeva vůdcem opozice vyvstal další problém pro vládnoucí elitu. Do té doby nebyla opozice jednotná a její vystupování na veřejnosti nepůsobilo reprezentativně. (Polese, 2010) Nový opoziční lídr dokázal neshody v jejích řadách částečně vyřešit a díky tomu došlo k otevření prostoru ke společnému postupu proti vládě.

Před vypuknutím revoluce se předmětem debat v zemi stala samotná ústava. Ze strany prezidenta proběhla za dobu jeho vlády mnohokrát snaha ústavu měnit podle obrazu svého. Opozice ji kritizovala za nedemokratičnost, nevyváženost a nedostatečné rozdělení moci. Nebyli to jen opozičníci, kteří poukazovali na výše uvedené nedostatky. Mnoho nezávislých pozorovatelů docházelo ke stejnému názoru, což podkopávalo obraz takzvaného „ostrova demokracie“ (pojmenování pro Kyrgyzstán některými osobnostmi ze zahraničí) na domácí i zahraniční scéně. (Juraev, 2010)

Askar Akajev se dostal do velkých problémů také tím, že se navenek snažil působit jako demokratický liberál, aby získal podporu zahraničních státníků. Na druhou stranu však vedl domácí politiku, která mnohokrát představovala pravý opak. Nejednotnost jeho názorů velice dobře vystihuje jeho výrok z kraje jeho vlády: „Jdeme po nové cestě, která se nazývá třetím směrem, ten je založen na hodnotách kapitalismu a socialismu.“ (Starr, 2011) Sám navíc neinklinoval zcela k autoritářskému režimu, jako například Islam Karimov v Uzbekistánu, který dokázal velice efektivně za podpory represivních složek zlikvidovat politickou opozici v roce 2000. Jeho problémem také bylo, že vzešel z jiné skupiny lidí, než která byla u moci těsně před pádem Sovětského svazu, což také vedlo k jeho liberálnějšímu postojům v 90. letech. Neměl tak veškerou podporu starších kádřů, které si v zemi udržely významný vliv. (Katz 2006) Akajev se tak po celá 90. léta snažil

z velké části konsolidovat moc do svých rukou skrze referenda, což se nakonec ukázalo být dvousečnou zbraní. (Polese, 2010) Referendům a způsobu, jakým byla prezidentem využívána se věnuji v kapitole „sociální příčiny“.

Další problémy si Askar Akajev „vyrobil“ sám, svými špatnými kroky. Ustanovil například novou stranu, Alga, která mu byla kompletně loajální a poplatná. Tím si proti sobě pošťval jižní elity (například z Ferganské kotliny). Snažil se sice balancovat situaci mezi severem a jihem jmenováním Kubanyčbeka Džumalijeva předsedou vlády, avšak ten nebyl schopen vládu vést ani šest měsíců a musel být pod tlakem parlamentu odvolán. Špatnými rozhodnutími se začala roztáčet spirála, kdy Akajev na základě obav z postupu opozice koncentroval čím dál více moci do svých rukou. To umocňovalo kritiku vůči jeho osobě. Před revolucí došla situace do takového stádia, že prakticky ustanovil kompletní kontrolu nad tokem financí, médií a politickým spektrem. (Starr, 2011)

Nefunkčnost formálních institucí se po revoluci stala předmětem debat mnoha pozorovatelů Tulipánové revoluce. Argument, který podporuje tezi, že za revoluci mohla nefunkčnost formálních institucí je podpořen i děním v dalších státech s podobným problémem. (Katz, 2006) Po revolucích v Gruzii, na Ukrajině nebo v Kyrgyzstánu nedošlo k transformaci institucí, a ve všech v poměrně krátké době došlo k opakování nepokojů. (Cummings, 2010)

3.2 Mezinárodní souvislosti

V úvodu je potřeba zmínit, že Askar Akajev přebíral po svém zvolení prezidentem zemi se všemi zatíženími předchozího režimu. Kyrgyzstán byl v době Sovětského svazu agrárně-průmyslovou oblastí, ačkoliv sám nebyl bohatý na surovinové zdroje. Tyto zdroje byly do země dováženy z okolních svazových republik, bohatých na potřebné suroviny (Uzbekistán, Kazachstán). Po roce 1991 již tato nedostatečnost vlastních zdrojů surovin dostala Kyrgyzstán do velkých problémů. Nejednalo se však pouze o problémy ekonomické. Sovětský svaz po sobě zanechal v regionu také problémy etnické, geografické, politické i logistické (Gürbüz, 2013). Dalším problémem regionu byla tzv. „Velká hra“, kdy častými regionálními změnami v oblasti docházelo k prohlubování nestability v regionu. Sovětský svaz za své existence měl na Kyrgyzstán velký vliv a dokázal svou silou udržet stabilitu v regionu. Po rozpadu se začaly projevovat problémy

mezi znesvářenými skupinami, které bylo bez potřebné dominantní síly komplikované řešit. (Gürbüz, 2013), (Katz, 2006)

Akajev přece jen v posledních pěti letech vlády nastolil velice tvrdou politiku. Perzekuce opozičníků, jako například Felixe Kulova nebo Daniyara Usenova, značně pošlapávala obraz Kyrgyzstánu ve světě, který byl dříve označován za “ostrov demokracie“. Felix Kulov byl bývalý viceprezident, který byl souzen před vojenským soudem za zneužívání moci a i přes původně osvobozující rozsudek byl následně shledán vinným. Daniyar Usenov byl dokonce souzen za čtyři roky starou událost (napadení). Tím mu bylo znemožněno účastnit se voleb do jakéhokoliv politického úřadu. (Kyrgyzstan at ten: Trouble In The „Island of Democracy“, 2001), („Kyrgyzstan: After the Revolution“, 2005). Také falzifikace voleb v roce 2000 přispěla ke kritice režimu Akajeva ze zahraničí. (Polese, 2010)

Tulipánová revoluce, jak již bylo zmíněno, přišla mnoha pozorovatelům tamní situace velice překvapivá. Bylo však možné sledovat barevné revoluce v okolních státech, které měly významný vliv na formování revoluce v Kyrgyzstánu. (Juraev, 2010) Jak jsem uvedl již v úvodu práce, často problémy v mnoha sousedících zemích měly za následek vznik nepokojů a revolučního dění současně u všech. V postsovětském prostoru došlo k Revoluci růží v Gruzii v roce 2003 a v roce 2004 k Oranžové revoluci na Ukrajině. Toto dění v okolních zemích silně ovlivňovalo běžné obyvatele i opoziční vůdce v Kyrgyzstánu.

Vzhledem k demokratickému a liberálnímu kurzu, který Askar Akajev v prvních pěti letech své vlády proklamoval, se o Kyrgyzstán začaly zajímat USA a některé země z EU. Existují dva důvody tohoto zájmu, přičemž se nejspíš bude jednat o kombinaci obojího. Prvním důvodem je snaha pomoci zemi, která se snaží vykročit ze stínu své historie a nastoupit nový demokratický kurz. Za druhý důvod je označován zájem ekonomický a politický v nově vzniklém státu, potažmo v celém regionu Centrální Asie. (Juraev, 2010) Jak jsem zmínil v kapitole “vnitrostátní souvislosti“ tento zájem postupem času opadl, ať už kvůli nefunkčnosti režimu v zájmových zemích nebo změně zahraničního kurzu zemí EU či USA. Tím pádem v původně zájmových zemích, kterou byl i Kyrgyzstán, ubývaly finance, suroviny, ale i politická garance, což vedlo k eskalaci domácích problémů.

Akajev se snažil získat zahraniční podporu zřízením základny koaličních vojsk v zemi při intervenci Spojených států do Afghánistánu. Ani tento krok v konečném důsledku režimu nepomohl. Do země se totiž dostalo mnoho zahraničních NGO, které se zaměřily primárně na lidská práva a politické prostředí. Oba tyto faktory byly hodnoceny v Kyrgyzstánu negativně, což umožňovalo opozici vést kampaň na toto téma o to razantněji. (Polese, 2010)

Je nutné opět zdůraznit sociální, politickou, kulturní i etnickou diverzitu, která představovala pro režim velkou výzvu, kterou se ale nepovedlo zvládnout. Spolu s dalšími důvody, uvedenými v této práci, všechny tyto příčiny dohromady vedly až k revoluci samotné. Bývalý gruzínský prezident Michail Saakashvili i bývalý ukrajinský prezident Viktor Juščenko naléhali na obyvatele Kyrgyzstánu apelem „Nechte ulice Biškeku zaplavit sloganem sever a jih jsou v tom společně!“ Tato výzva obou významných mužů jasně dokazuje význam problému, kterým bylo rozdělení a propast mezi severem a jihem v Kyrgyzstánu před revolucí byl a jak velký vliv na revoluci samotnou toto rozdělení mělo. (Cummings, 2010)

Důkazem, že k revoluci vede i souhra mnoha jednotlivých dílčích příčin, může být revoluce, která se odehrála na Ukrajině v roce 2014. Zde je možné komparativní metodou poukázat na slabou centrální vládu, silné regionální vazby a loajalitu k místním elitám. Stejný základní scénář existoval o devět let dříve v Kyrgyzstánu, i když tyto dvě události jsou samozřejmě při bližším zkoumání rozdílné. Hlavním zahraničním vlivem na Ukrajině byl tlak z Ruska, které aktivně ovlivňovalo dění na východní Ukrajině a na Krymu. (Šír, 2017) Nicméně tímto vnějším tlakem v případě Kyrgyzstánu byl upadající zájem zahraničních aktérů a probíhající barevné revoluce v dalších postsovětských státech. (Cummings, 2010)

Na druhou stranu specialista na politické události Joshua Tucker vliv zahraničních sil na barevné revoluce spíše popírá. Argumentuje tím, že vlády ze západu neměly v regionu větší vazby a jejich provázanost se zeměmi s blížící se revolucí, jak již bylo zmiňováno, slábla. (Cummings, 2010) Je možné dívat se na tuto problematiku z různých úhlů pohledu. Buď můžeme vnímat upadající vliv před revolucí jako jev, který ze zahraničí dal volný průchod revolucím, či naopak jako faktor, který se do dění nezapojoval.

Do zahraničních příčin je nutné zařadit také politiku bývalého prezidenta Spojených států George W. Bushe. Priority USA se po událostech 11. září změnil. Tím pádem došlo k dalšímu úpadku zájmu o Centrální Asii. (Cummings, 2010) Tato skutečnost se začala projevovat v následujících letech. Askar Akajev v předchozím období částečně těžil ze zájmu Západu, přičemž se tehdejší "Ostrov demokracie" mohl těžit z částečných ekonomických výhod. Odklon zahraniční politiky USA byl v tomto směru pro Kyrgyzstán významným krokem zpět.

Důležitým faktorem, který sehrál svou roli, bylo nezapojení Kyrgyzstánu do mezinárodních demokratických politických organizací. Jiné postsovětské země čerpaly z velké podpory právě těchto organizací při přechodu k demokracii. Vzhledem k tomu, že Kyrgyzstán nebyl členem žádné organizace takového rázu, bylo o dost složitější korigovat špatně vedené kroky v zemi. (Cummings, 2010) Ani stát samotný neměl možnost těžit dlouhodobě z politické, ekonomické a zvyklostní podpory. Transformace nebyla jednouchá i s ohledem na historii země, která nevycházela ze "západních demokratických hodnot", jak tomu bylo například u Československa, u kterého tak byla transformace z tohoto pohledu jednodušší.

Ani v době, kdy se Kyrgyzstánu dostávala zahraniční podpora, to pro režim neznamenal ve všech oblastech pouze výhody. Kámen úrazu se tento trend stával při některých vnitropolitických otázkách. Staré klany nechtěly vidět vzestup Askara Akajeva, který by zapříčinil jejich oslabení, či přímo pád. Začala se proto objevovat výrazná kritika zahraničního směřování země, která podle mnohých přebírala hodnoty, se kterými se nemohlo obyvatelstvo ztotožnit. Jmenovitě byla kritizována privatizace, která byla chápána jako zahraniční diktát, který přivedl zemi k ekonomickému kolapsu. (Starr, 2011) Je důležité si uvědomit, že v zemi měla poměrně velký vliv, zejména v některých odlehlejších oblastech, i náboženská hnutí. Tyto v lidech živily představu, že za jejich problémy může zahraniční kurz nastolený prezidentem. Kritika se ozývala k dohodám, které byly uzavřeny s Organizací spojených národů, Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě nebo Světovou bankou, a to i přes poskytnutou podporu. Ve státu působily i další mezinárodní organizace (CSTO, SCO, TIFA, CIS), za co byl režim také ostře kritizován některými odpůrci vládní cesty. Podpora Kyrgyzstánu přicházela i z dalších států (Japonsko, Německo, USA, Čína a dalších). (Starr, 2011) Mnohým se však nelíbil

posilující vliv cizích zemí ve státu. Snažili se tedy na těchto skutečnostech vystavět svůj protestní program, který si postupem času získal své příznivce. Jako problémová se později ukázala i rámcová úmluva EU o právech menšin, která rozšiřuje základní práva na etnické menšiny, zejména právo na zachování a rozvoj jejich vlastních náboženství, jazyků, tradic a kulturního dědictví, kterou Kyrgyzstán podepsal. Touto úmluvou došlo k ještě větší fragmentaci státu, což následně vedlo k dalšímu oslabení režimu. (Starr, 2011) Těmto aspektům se blíže věnuje kapitola „sociální příčiny“.

Dalším problémem, který byl zapříčiněn vládními kroky v zahraniční oblasti, se stalo pro Kyrgyzstán překvapivě členství ve WTO (Světová obchodní organizace). Na počátku se tento krok jevil jako dobrý tah. Kyrgyzstán byl dokonce první zemí Centrální Asie, která členství v této organizaci získala. S rostoucí korupcí, nefunkčními institucemi a především vstupem Číny do WTO, se situace výrazně zkomplikovala. Domácí trh byl zaplaven levnými čínskými výrobky, které chtěl Kyrgyzstán dál distribuovat. Ostatní státy Centrální Asie se začaly obávat o svůj trh a proto na Kyrgyzstán uvalily velká cla. S členstvím se pojil také problém financování, kdy do státu proudilo ještě více zahraničních půjček. Problém závislosti a vlivu cizích zemí, který tyto půjčky způsobily, je blíže popsán v kapitole „ekonomické příčiny“ a v předchozím odstavci. (Starr, 2011)

Problémy plynuly i ze zahraničních náboženských organizací. Jednou z organizací, která si zaslouží v této práci pozornost, je Hizb ut-Tahrir (HT). V překladu tento název znamená „strana osvobození“. Tato strana působila ve více státech Centrální Asie. Po přesunutí z Uzbekistánu až do roku 2001 působila v Tádžikistánu, kde byla právě v tomto roce zakázána. Někteří členové organizace se přesunuli do „podzemí“, podstatná část se však usídlila právě v sousedním Kyrgyzstánu. Její hlavní působení v zemi se soustřeďovalo na Ferganskou kotlinu, kde se také začaly projevat první revoluční tendence. Této organizaci se velice dobře dařilo působit na zahraniční státy a mezinárodní organizace dojmem utlačované strany, která není radikální, natož teroristická. Texty, které vydávala i mezinárodně, byly záměrně psány umírněným stylem bez příznaků násilí a dokonce bez nenávisti vůči ostatním náboženstvím. Na problém narazíme až při čtení textů, které byly organizací distribuovány běžným lidem v regionech Centrální Asie. (Aslam, 2011) Vnitřní struktura strany byla velice chytře organizována, co opět znesnadňovalo jakékoliv dokazování teroristických úmyslů. Pokud se nenávistný text organizace dostal

k vnějšímu pozorovateli, bylo velice jednoduché svést vinu na jednotlivce, který text distribuoval. Organizace měla své hlavní lídry a regionální lídry, kteří měli své poradce. Jejich poradci poté rekrutovali další jednotlivce (pěšáky), kterým byla přiřazena rozličná agenda. Organizace navíc fungovala na principu, že jediní lidé, kteří se mezi sebou znali, byli vysoce postavení členové. (Aslam, 2011) Níže postavení přívrženci se navzájem neznali a neměli žádný kontakt na hlavní vůdce. Jejich násilnou činnost bylo tedy velice těžké rozklíčovat. Důvěryhodnost organizaci dodávalo také to, že mnoho členů působilo v evropských zemích, kde se věnovali převážně businessu a k náboženským otázkám se vůbec nevyjadřovali. Tím pádem nebyli podezříváni a měli volnou možnost financovat aktivity organizace v domácí zemi. Svoji kampaň stavěli na kritice vlády, kde argumentovali neschopností vlády vyřešit v zemi palčivé otázky v mnoha oblastech. Zaměřovali se zejména na otázky ekonomické (rozdíly mezi centrem a periferií, nedostatek základních statků - energie, voda), sociální (rozdělení mezi severem a jihem, neschopnost řešit regionální požadavky) i politické (kritika ústavy, institucí). Navíc se jim velice často navenek dařilo vynechat z problematiky náboženskou tematiku, kterou však velice aktivně propagovali na lokální úrovni. (Starr, 2011)

Významným zahraničním vlivem na Kyrgyzstán působila Čína, která s ním přímo sousedí nestabilní oblastí Sin-ťiang. V této oblasti se nacházelo ujugurské etnikum, které bylo čínskou vládou silně utlačováno a monitorováno. Odhadovalo se, že v zemích Centrální Asie se nacházelo 600 tisíc Ujgurů, přičemž většina z nich sídlila v Kyrgyzstánu (převážně v oblasti Ferganské kotliny). (Starr, 2011) Tento region, jak již bylo zmíněno, byl kvůli mnoha faktorům ohniskem nepokojů v zemi. Přítomnost ujugurského etnika vratkou situaci dále prohlubovala. Čína měla s Kyrgyzstánem řadu dohod v ekonomických a politických sférách. V kapitole „vnitrostátní souvislosti“ je uveden příklad, kdy tyto státy řešily i hraniční dohody. Čínský vliv v oblasti představoval pro tehdejší režim v zemi velkou výzvu, na kterou musel soustředit výraznou část svého času.

Významným destabilizačním faktorem v Kyrgyzstánu byl silný vliv Afghánských teroristických a náboženských skupin v některých příhraničních oblastech. Docházelo v nich například k prodeji drog, které byly dále distribuovány do země. Velkým problémem bylo tuto situaci jakkoliv řešit. Kvůli velice složitému terénu, který vytváří kyrgyzsko-afghánskou hranici, bylo prakticky nemožné vystopovat a zničit teroristické

buňky, které se zde skrývaly. (Starr, 2011) Na to, aby vláda mohla tuto situaci řešit, by navíc musela mít dobré vazby s lokálními elitami, aby mohlo dojít ke koordinovanému postupu vůči této vnější hrozbě. Vztahy mezi centrem a periferií nikdy dobré nebyly a s blížící se revolucí se navíc prudce zhoršovaly. Více se těmto vztahům věnuje kapitola „sociální příčiny“.

4. Ekonomické příčiny revoluce

Cílem této kapitoly je poskytnout obraz o ekonomické situaci v zemi před vypuknutím revoluce v době vlády Askara Akajeva. Hlavní důraz je kladen jak na obecný rámec, ve kterém se odehrávala ekonomická rozhodnutí v zemi, tak na rozdíly v různých oblastech, zejména mezi severem (kde se nachází hlavní město Biškeek) a jihem. Politická rozhodnutí, která prezident a jeho blízké okolí činilo, významně ovlivňovala ekonomickou sféru, která poté výrazně formovala také sociální poměry v zemi.

Kyrgyzstán se vydal cestou rychlé transformace z modelu centrálně plánovaného hospodářství na model tržního hospodářství. (Tchantouridze, 2006) Askar Akajev se snažil vystupovat jako liberální demokrat a jeho první kroky, které činil, toto stanovisko podporovaly. V zemi začala privatizace, přičemž byla zvolena šoková terapie. Došlo také k novému přerozdělování půdy a musela se nově řešit také otázka zavlažování, které bylo dříve řízeno centrálně, nicméně po rozpadu SSSR na tento problém zůstaly nástupnické státy samy. Prezident se také snažil zapojit Kyrgyzstán do ekonomických nadnárodních organizací, přičemž se Kyrgyzstán stal členem WTO jako první země Centrální Asie. (Aslam, 2011) Po nástupu do úřadu se před Akajevem otevřela široká škála problémů, které musel začít řešit. Od regionálních rozdílů, problémů s nedostatkem výrobních surovin až po logistické problémy. Doprava byla za sovětských dob směřována ze severu na jih, protože šlo zejména o propojení centra (Rusko) s periferií (svazové republiky), nedostatečné bylo propojení republik samotných či dokonce regionů v jednotlivých zemích. Vnitřní problémy však znemožňovaly efektivně řešit ekonomické problémy, k čemuž výrazně přispívala i nekompetentnost vládních rozhodnutí. Navíc se postupem času začala v Kyrgyzstánu stále více rozvíjet korupce a nepotismus. (Aslam, 2011), (Katz, 2006) Většina problémů se promítla do sociálních příčin vzniku revoluce, proto jsou rozebrány v kapitole, která se jim věnuje.

Jedním z hlavních problémů a příčin narůstajících nepokojů se stal zmiňovaný problém s přerozdělováním vody a zavlažováním. Před rozpadem SSSR byla voda přerozdělována centrální vládou způsobem, kdy na lokální potřeby mnohokrát nebyl brán zřetel. Hlavním cílem bylo splnit centrálně stanovený plán. S tím je spojen další fenomén, že tento plán byl sestavován na několik let dopředu, tím pádem se nepočítalo s problémy, které mohou v určité době nastat. Docházelo tak k mnoha neřešeným situacím, které dodatečně postihovaly ekonomický sektor. Nedostatečná spolupráce na poli zásobování vodou ovlivňovala nejen ekonomické dění v republikách i po rozpadu SSSR. Dalším problémem bylo, že k tomu, aby se splnil plán, se v Kyrgyzstánu za dob Sovětského svazu často uplatňoval velice drastický extenzivní způsob hospodaření, čímž došlo ke znehodnocení půdy a ekologickým katastrofám. (Starr, 2011) Na nápravy škod tak muselo být po rozpadu vynaloženo značné množství finančních prostředků, které by mohly být využity pro rozvoj země. Některá pole však byla již kompletně zničena, a tak z nich nemohl plynout zisk žádný. Ke zbytečným ztrátám vody navíc docházelo v důsledku špatného těsnění, chybné alokace a dalších činitelů. Všechny tyto problémy přetrvaly až do vzniku samostatného státu. Následující problém se týkal narůstající nespokojenosti, která byla s fenoménem přerozdělování vodních zdrojů spojena. Tuto nespokojenost bylo možné sledovat jak mezi státy Centrální Asie, tak na domácí scéně. Mezistátní problémy zvyšovaly napětí a možné riziko konfliktu mezi jednotlivými státy Centrální Asie. Obyvatelé Kyrgyzstánu byli naopak nespokojeni s tím, že na ně (zejména drobnější farmáři) voda nezbude kvůli upřednostňování movitějších farmářů, kteří kontrolovali větší plochy. Vláda se snažila na tyto problémy reagovat novými dohodami, které měly situaci na mezinárodní i domácí scéně uklidnit. (Starr, 2011) Ve skutečnosti však stále docházelo k přerozdělování vody ve formě barteru, což jen podporovalo korupční praktiky. Mnoho lidí si navíc stěžovalo, že nad přerozdělováním vody nemělo dostatečnou kontrolu na lokální úrovni a domluva probíhala pouze ve vládních kruzích. (Tchantouridze, 2006) Tím, že situace stále nebyla vyřešena, narůstala nespokojenost vůči vládě, potažmo prezidentově rodině. Lidé tak měli sklony volit alternativní řešení, třeba vstup do zmiňované organizace Hizb ut-Tahrir. (Starr, 2011)

Vzhledem k tomu, že v roce 1990 byly exportní položky v Kyrgyzstánu z 50 % tvořeny zemědělskými produkty, tak je jasné, že neřešení problémů v této sféře postihovalo

Kyrgyzstán nejen v ekonomické, ale i v sociální oblasti. V 90. letech sice export zemědělských produktů začal mírně upadat, ale na počátku 21. století se Kyrgyzstán dostal opět na procenta z roku 1991. Je důležité zmínit, že okolo 70 % orné půdy bylo závislých na zavlažování. Tato čísla jen dokazují, jak důležité bylo vyřešit tento problém. Kyrgyzská vláda však tento závažný problém nedokázala vyřešit. K tomu se přidal problém i s pesticidy, kterých byl také velký nedostatek. (Tchantouridze, 2006)

Velkým problémem, se kterým se Kyrgyzstán potýkal byl odchod mladých lidí v produktivním věku do zahraničí. Zrovna tito mladí lidé mohli situaci v zemi změnit jak po politické, tak ekonomické stránce. Podíl remitencí v Kyrgyzstánu byl jeden z největších na světě (přes 25 % HDP). Vládnoucí elity však těmto lidem znemožňovaly přístup do lukrativnějších pozic, tím pádem se rozhodli hledat práci v zahraničí. (Starr, 2011) Ačkoliv na jednu stranu docházelo k návratu peněz do Kyrgyzstánu, tak tento trend neustále oslaboval ekonomiku země, která by více potřebovala tyto mladé lidi na domácí scéně.

Nespokojenost obyvatel narůstala i v době privatizační kampaně půdy, kterou prezident vyhlásil v roce 1998. Řešením této nespokojenosti se stala výměna některých ministrů, kteří byli s kampaní spojeni, co ale opět nevyřešilo problém samotné privatizace. Navíc se velká část dalších lidí v této době obrátila proti režimu. (Starr, 2011)

Plány na privatizaci státní elektrické společnosti Kyrgyzsenergo také vyvolaly v populaci značnou nevoli. V důsledku situace, která panovala v zemi a všem korupčním praktikám, muselo být předání společnosti Kyrgyzsenergo řešeno obzvláště obezřetně. Vláda přitom opět neučinila kroky, kterými by se podařilo obyvatele uklidnit a umožnila tak opozici z této kauzy profitovat. (Kyrgyzstan at ten: Trouble In The „Island of Democracy“, 2001)

S výše uvedeným se úzce pojí další faktor, který akceleroval nespokojenost lidí a zavedl další příčinu ke vzniku Tulipánové revoluce. Neochota vlády zapojit nižší a střední vrstvu obyvatel do ekonomického života přivedla zemi k ekonomickému kolapsu. Dlouhodobě navíc selhávala alokace surovin a klíčových zdrojů (voda, energie) do periferních oblastí, kde se kumulovala nenávist vůči centrální vládě v Biškeku (menší města, vesnice). (Gürbüz, 2013)

Významnou měrou k nárůstu nespokojenosti ve Ferganské kotlině přispěly ekonomické problémy. Tato oblast byla po dlouhou dobu (sahající daleko do historie) velice významnou oblastí z ekonomického, ale také politického hlediska. Pěstovalo se zde značné množství bavlny, která byla dále transportována do zpracovatelských měst (Ivanovo – město v dnešním Rusku, dříve zaměřeno převážně na textilní průmysl). Skrze toto údolí vedla dříve Hedvábná stezka, která zajišťovala nejen této oblasti nezanedbatelné zisky. I v dnešní době jsou zde ropovody a plynovody a kromě bavlny se zde pěstují další plodiny (rýže, ovoce, zelenina). Po rozpadu SSSR význam této oblasti na ekonomickém poli silně upadl. Místní obyvatelé v návaznosti na tuto skutečnost pociťovali čím dál větší sociální problémy. Z tohoto důvodu se začali stále více izolovat a vytvářet paralelní mocenské struktury a neformální instituce. (Starr, 2011)

5. Sociální příčiny revoluce

Kapitola se zaměřuje na sociální příčiny, které vedly ke vzniku revoluce. V této části jsou rozebrány náboženské, regionální, klanové, geografické a další souvislosti, které spadají pod sociální sféru. Některé oblasti sociálních příčin, jako například zmiňovaná geografie úzce souvisí s ekonomickou sférou, proto ani v této kapitole není možné opomenout přesah do dalších oblastí. Těžištěm však budou důležité, výše zmíněné sociální kategorie a jejich role při vývoji událostí ve státě, který zemi dovedl až k březnovým událostem roku 2005.

Při hodnocení příčin revoluce je třeba neopomenout důležité faktory, které jsou mnohokrát přehlíženy. Za prvé je nutné si uvědomit, že velká masa lidí byla přesvědčena, že se revoluce musí účastnit. Byli motivováni primárně skrze finanční odměny, ale i jinými prostředky. Tento trend bylo možné sledovat hlavně u prvních revolucí, přičemž zaplacení demonstranti nejsou v zemích Centrální Asie ojedinělým jevem. Za druhé mnoho lidí se později přidalo v době “davového šílenství”. (Juraev, 2010) Jednoduše řečeno, šli na demonstrace proto, že již byly věci v pohybu a oni se jednoduše nemohli neúčastnit. Tyto faktory je důležité zmínit pro ilustraci, že každý občan nemusel mít své důvody, které ho vedly k rozhodnutí chtít situaci v zemi změnit. Mnohokrát se jednalo o klasický efekt davu, přičemž účastník přijímá názory jiného za své. (Le Bon, 2016) V této kapitole nebylo mým cílem podkopávat cíle revoluce, ale upozornit na běžné lidské

chování, které se prokazatelně vyskytovalo v historii při podobných událostech mnohokrát.

Podle mnoha autorů nešlo v Kyrgyzstánu o jakýsi spontánní výbuch demokracie, který by byl iniciován běžným obyvatelstvem. Naopak lidé byli pouze použitým prostředkem ke svržení nepohodlného vůdce, který po dlouhou dobu nevyhovoval velké části elit. Tuto příčinu je možné sledovat s odstupem času, kdy v Kyrgyzstánu opravdu nedošlo ke kýžnému demokratickému obratu. Nový režim prezidenta Kurmanbeka Bakijeva sice slíbil mnoho demokratických změn, které však nebyly dokončeny a některé ani nezačaly. Postupem času se začala budovat nová klanová dynastie, šířit nepotismus a korupce, místo vybudování tolik potřebných demokratických, formálních institucí. (Cummings, 2010), (Aslam, 2011)

Autoři Helmke a Levitsky uvádějí čtyři kategorie neformální politiky definované dvěma dimenzemi. První dimenze se týká konvergence nebo naopak divergence institucionálních výsledků ve formálním a neformálním sektoru. Zjednodušeně lze hovořit o měření účinnosti a vlivu. Druhá dimenze se zaměřuje na účinnost formálních institucí, v jejichž přítomnosti působí neformální instituce. To znamená do jaké míry jsou schopny ovlivňovat formální běh státu. Tato klasifikace ukazuje rozmanitost neformální politiky, která podle studie autorů zahrnuje korupci, „gentlemanské dohody“ (právně nevynutitelné ujednání, které účastníci pro svoji čest dodržují), kulturně zakořeněné normy a neformální dohody mezi institucionálními hráči. Toto rozdělení umožňuje lépe pochopit dění v Kyrgyzstánu na této neformální úrovni. (Cummings, 2010)

Podle názoru specialisty na vliv neformálních institucí Gel'mana se neformální instituce vyskytují na místech, kde jsou formální instituce nefunkční, příliš slabé nebo neexistují vůbec. Dále je možné tyto instituce hledat ve státu, který je politicky příliš slabý (nemá podporu obyvatelstva, elit, médií a tak dále), příliš represivní (formální instituce mohou být potlačovány samotnou vládou) a selhává při zajištění základních statků. Neformální instituce jsou vytvářeny a používány jako „zbraň bezmocných“, které reprezentují v boji proti „nepřátelskému systému“. (Cummings, 2010) Kyrgyzstán v různých obdobích vlády (popsaných v kapitole „politické příčiny“) Askara Akajeva všechny výše uvedené předpoklady pro vznik těchto institucí do jisté míry či zcela splňoval. V průběhu doby jejich vliv navíc nabíral na síle, kterou v roce 2005 již nešlo zastavit.

Specialistka na společenské a politické vztahy v zemích Centrální Asie Pauline Jones Luongová tvrdí, že transformace kmenových identit do regionálních vyplynula ze zmiňované sovětské administrativně-teritoriální politiky, ekonomické specializace a korenizace, jejímž cílem bylo získat neruské národnosti na stranu režimu. (Cummings, 2010), (Luong, 2009) Tento trend započal již zmiňovaný problém, který v Kyrgyzstánu přetrval takřka 70 let, kdy staré vazby zůstaly zachovány, ačkoliv politický systém fungoval podle jiných pravidel. Tento problém se opět naplno projevil při březnových událostech v roce 2005.

Na výše uvedené navazuje autorka Kathleen Collins, která hovoří o násilném rozdělení a "vykořenění" kyrgyzstánské populace. Základ tohoto nového politického systému tvorbu neformálních institucí jen podněcoval. (Collins, 2009) Tyto instituce je možné rozdělit na vertikální a horizontální, přičemž jedny jsou založeny na základě důvěry a druhé na základě strachu, nátlaku a případně nedůvěře ke svým druhům. K pochopení, které instituce převažovaly v Kyrgyzstánu a proč to působilo tak velký problém, poskytuje výklad autor mnoha textů zabývajících se autoritářskými režimy v zemích Centrální Asie, Scott Radnitz. (Radnitz, 2012) Revoluční mobilizaci charakterizuje jako ovlivněnou zklamanými politickými vůdci, kteří byli vázání na jejich lokalitu a orientující své mobilizační úsilí právě na tyto lokality (místo celonárodního zájmu). Naznačuje tím také, že důležitější pro osobnosti, které davů mobilizovali, byl jejich vlastní prospěch, více než nějaký vyšší účel. Problémem Kyrgyzstánu, jak jsem již v práci uvedl, bylo jeho rozdělení. Neformální instituce tedy vznikaly nezávisle na sobě na mnoha místech a s různými cíli (každá měla svůj vlastní, ze kterého chtěla profitovat úzká skupina). Horizontální neformální instituce, které fungují na základě důvěry, mohou být v některých případech prospěšné (poukazují na zkažené formální instituce), a dokonce jsou v některých případech později inkorporovány do formálních nebo tyto vznikají na jejich základě. V případě Kyrgyzstánu se však v drtivé většině jednalo o instituce vertikální, které měly, jak se později ukázalo, sloužit pouze jako výťah k moci úzké skupině "vyvolených". (Cummings, 2010)

5.1 Etnické problémy

Jako příčina sporů a následných konfliktů byla označována i multietnicita Kyrgyzstánu. Ve státu žilo 71 % Kyrgyzů, 14 % Uzbeků, 7 % Rusů, 1 % Dunganů a mnoho dalších etnik

jako Ujguři, Tádžici, Kazaši, Tataři, Ukrajinci, Korejci, Ázerbájdžánci a další. Celkově bylo na tomto území evidováno více než 90 etnik. Tyto skupiny měly právo na výuku a rozvoj vlastního jazyka. Vzhledem k úmluvě, kterou Kyrgyzstán podepsal s Evropskou unií (zmiňována v kapitole „politické příčiny“), navíc měly právo na zachování a rozvíjení svých kulturních tradic. Jejich právo na vlastní jazyk bylo následně ukotveno zákonem (článek 10/3). (Gürbüz, 2013) V předrevoluční době nebylo ojedinělé, že existovala menší města a vesnice, kde žilo více než 30 % jiného etnika než kyrgyzského. Tato skutečnost dále ovlivňovala stabilitu v regionech zejména v době, kdy docházelo k nárůstu odporu vůči centrální vládě.

Stabilitu, respektive nestabilitu v regionu, určitou měrou ovlivňovala také možnost sledovat v jižních částech Kyrgyzstánu vysílací stanice tádžické a uzbecké, naproti tomu v severní části stanice kazašské a ruské. Tyto odlišné vnější mediální vlivy přispívaly k formování mínění v jednotlivých částech státu. Zajímavostí je také skutečnost, že v některých oblastech Kyrgyzstánu byli obyvatelé odříznuti od jakýchkoliv informací s ohledem na to, že v nich přenos neexistoval žádný. I tímto způsobem byl prohlubován rozdíl mezi severem a jihem a formovaly se do jisté míry autonomní regiony na periferii, které fungovaly v mnoha ohledech nezávisle na centrální vládě. V takových oblastech bylo posléze jednodušší vyvolat revoluční tendence.

Je důležité zdůraznit, že prezident Askar Akajev se snažil vyhrocenou etnickou situaci v zemi řešit, ale jeho kroky v konečném důsledku nevedly k vyřešení problémů. To přispělo k rozvoji těchto nepokojů i k revoluci samotné. Prezident vystoupil s řadou proslovů, na které navazovaly pouze „symbolické“ činy. V roce 1996 odjel do Taškentu (hlavní město Uzbekistánu), kde došlo k podpisu „dohody o věčném přátelství“ mezi Kyrgyzstánem a Uzbekistánem. O rok později byla podobná smlouva podepsána mezi Kyrgyzstánem, Uzbekistánem a Kazachstánem. Dále vehementně podporoval dohodu o ukončení občanské války v Tádžikistánu, kterou Emomali Rachmonov a Said Nuri podepsali v Biškeku (hlavní město Kyrgyzstánu) v roce 1997. (Starr, 2011)

Akajev představil mnoho návrhů, ve kterých si kladl za cíl vyřešit etnické spory, které se objevovaly na mnoha územích. Jedním z nich byl plán, který se týkal zemědělské produkce, jež měla vzrůst o 10 % (uvědomoval si problém, který mohl pramenit ze špatných podmínek lidí pracujících v tomto sektoru). Slíbil také otevření vysokých škol,

uspořádal oslavu k založení města Oš při výročí 3000 let od jeho založení a tak dále. Mnoho jim avizovaných plánů však zůstalo pouze na papíře nebo se jednalo o symbolická gesta, která však situaci kolem etnických problémů neřešila. (Starr, 2011)

První neshody mezi etniky začaly prakticky okamžitě po rozpadu Sovětského svazu v roce 1990. Hlavní rozepře byly vedeny o půdu a vodu. Tyto v následujících letech pouze eskalovaly. (Gürbüz, 2013)

Z výše uvedeného a z programu vlády a projektů, které byly aktivně realizovány vyplývá, že jednou z příčin revoluce bylo slabé či dokonce neexistující propojení mnoha regionů. Tyto regiony si žily vlastním životem a nebyly zcela pod kontrolou centrální vlády. Nejednalo se pouze o nepropojení politické, ale také ideologické, ze kterého následně pramenilo mnoho neshod. Další problémy se objevovaly i v náboženských a ekonomických otázkách, přičemž rozdíly nebyly patrné jen ve vztahu centrum vs periferie, ale i mezi regiony samotnými. Sám Askar Akajev mnohokrát ve svých projevech a koncepcích zdůrazňoval nutnost ekonomického propojení v zemi a vyřešení sociálních problémů v regionech, což význam těchto problémů jen potvrzuje. (Gürbüz, 2013)

5.2 Historické dědictví

Rozdělení Kyrgyzstánu na severní a jižní část bylo v Kyrgyzstánu zakořeněno po mnoho staletí. Tento trend se ještě více prohloubil v důsledku ruské expanze, která probíhala od 19. století. Od té doby se sever stává více rusifikovaným a později sovětizovaným (ve všech aspektech, nevztahuje se pouze na jazyk), zatímco jih zůstal více tradiční a religiózní. Toto rozdělení bylo stále patrnější nejen na politické scéně, ale za doby vlády Askara Akajeva se Biškek stal i hlavním ekonomickým centrem. V důsledku této centralizace začaly jižní regiony stále více ztrácet. Není divu, že nespokojenost se i v této souvislosti projevovala více právě na jihu země. Proti trendu centralizace začali stále hlasitěji vystupovat různé osobnosti. Jedním z nich byl Omurbek Tekebajev. On a jemu podobní dokázali na základě tohoto národního rozdělení mobilizovat davy z řad jejich podporovatelů. (Polese, 2010)

Další příčinu revoluce lze hledat v silném historickém zakořenění části populace, což bylo mnohokrát zmiňováno i Askarem Akajevem. Zděděné tradice a vůle k zachování jedinečnosti státu se stala mnohokrát hlavním hybatelem událostí. Docházelo

k vyzdvihování svobody vyznání, demokratické tradici volení svého zástupce na lokálních shromážděních, atp. V důsledku toho začalo velké historické bádání, které mělo jasně prokázat vyspělost nástupnického státu. Stejně rysy, které pomohly překonat sovětské dědictví, se projeví i při odhodlání skončit s režimem, který u lidí zklamal jejich důvěru. (Juraev, 2010)

Historické dědictví a nový směr, který byl nastolen po roce 1991, postihl všechny sféry života běžných obyvatel Kyrgyzstánu. Náboženství za Sovětského svazu procházelo silným útlakem, vzhledem k tomu, že ateistický komunistický režim v něm viděl potenciální hrozbu. Ačkoliv někteří autoři považují „komunistický útisk“ náboženství spíše za klišé. V Kyrgyzstánu a dalších zemích Centrální Asie bylo náboženství zejména v periferních oblastech povoleno a využíváno komunistickým vedením. Problém by nastal až ve chvíli, kdy by náboženství začalo agitovat proti státní moci. Navíc v tomto směru neexistuje jednotná linka, která by byla držena po celou dobu. Otázka víry a míra útlaku se během komunistické vlády měnila. (Tasar, 2017) Autoři se však shodují na tom, že stejně jako jiné sféry, procházelo i náboženství v té době různými změnami.

Mocenská struktura v Kyrgyzstánu byla změněna od vrchních oficiálních struktur až po nejnižší regionální jednotky (docházelo k útlaku a vydělování z oficiálního rozhodovacího procesu). Bylo zasahováno do pracovně-právních vztahů, rozdělování půdy a majetku a změnila se výuka mladé generace. Všechno se paradoxně dělo v systému, kde do jisté míry přetrvala u moci skupina lidí z předchozího režimu, která změny nechtěla a nová skupina nebyla jednotná a neměla jasno v tom, jakým směrem se má systém ubírat. (Starr, 2011)

5.3 Geografické souvislosti

Rozdělení mezi severem a jihem bylo umocňováno tím, že do roku 2000 nebylo moc běžných cest, kterými by bylo možné se přemísťovat mezi severem a jihem Kyrgyzstánu. Lidé navíc neměli větší důvod na této skutečnosti něco měnit. Až ve 21. století se začalo s rozsáhlejší výstavbou železnic a silnic, přičemž v předrevoluční době bychom většinu z nich podle evropských standardů mohly považovat za silnice 3. třídy. Jak silné rozdělení ve státu mezi obyvateli severu a jihu skutečně bylo, dokládá mnoho výroků. Nežádka bylo možné slyšet označení „ti druzí“ pro obyvatele opačné strany státu. (Gürbüz, 2013)

Zejména v periferních oblastech existovaly mešity, čajovny, bazary a svatyně, které plnily důležitou informační funkci, kde si lidé vyměňovali své názory a sdíleli nejnovější informace o místních, vnitrostátních i mezinárodních událostech. Přetrvávalo zde (mnohokrát i z důvodu, že jiné získávání informací bylo velice komplikované) tradiční předávání informací mluveným slovem, při kterém bylo veřejné mínění velice snadno ovlivněno nepodloženými informacemi, které bylo takřka nemožné ověřit. K výše uvedenému docházelo zejména v izolovaných, periferních oblastech, odkud vzešly i první projevy nepokojů. V Kyrgyzstánu byla touto oblastí například provincie Batken. Tento problém se vyskytoval zejména v oblastech, kde byl nedostatek elektronických a tištěných médií (problém blíže specifikován v podkapitole „etnické problémy“). Těchto skutečností využívali lokální magnáti, kteří měli v oblastech významný politický a ekonomický vliv. V době, kdy existovala dohoda s centrální vládou, to samozřejmě mohlo být pro vládu výhodné (zmiňovaná lokální referenda). Při vzniku neshod s lokálními elitami se situace obrací a z regionalismu se stává „nepřítel režimu číslo jedna“.

Porozumění etnickým otázkám oblasti Ferganské kotliny bylo klíčové pro pochopení fungování dalších souvislostí v celém státě. Celkově na tomto území žilo přes dvanáct milionů lidí. Tím, že byla tato oblast významná jak z demografického, tak ekonomického hlediska, nabývala na významu mnohokrát i v politické rovině. Z této oblasti se rekrutovali známé osobnosti nejen Kyrgyzstánu (prezident Kurmanbek Bakijev), ale také dalších zemí Centrální Asie. Není nadnesené říci, že není událost, která by nebyla vyvolána či neovlivnila dění v tomto regionu. (Starr, 2011)

5.4 Klanový systém

Na úvod této podkapitoly je nutné zdůraznit, že termín „klanové struktury“ není pro Kyrgyzstán zcela přesný. Samotní Kyrgyzové místo něj používají spíše výrazy hierarchie příbuzných, pokrevní/rodinné vazby. Jeho použití však přesto není chybné, protože pojem „klanové struktury“ je na akademické půdě v souvislosti s touto oblastí používán běžně. Proto bude tento termín používán pro zachování plynulosti textu i v této práci. (Juraev, 2010)

Ve všech státech Centrální Asie hrály klanové struktury velice významnou roli. V Kyrgyzstánu tomu není jinak. Klanové elity byly podle mnoha autorů schopny

mobilizovat obyvatele k realizaci svých osobních zájmů. Stát byl tak přirovnáván spíše k aréně, kde nepokoje probíhaly. Je tak tím, kdo nese důsledky, spíše, než aby byl hlavním motivátorem nepokojů samotných. (Gürbüz, 2013)

Profesor Imanliev, který studuje klanové struktury a neformální vazby v zemích Centrální Asie, ve svých pracích poukazuje na sílu rodinných a klanových vazeb, které “stojí nad zákony”. Poukazuje také na vliv tzv. telefonní politiky. (Juraev, 2010) Tuto situaci v Kyrgyzstánu je možné přirovnat k fungování v dalších postsovětských zemích, kde tyto struktury výrazně promlouvaly a promlouvají do dění ve státu. Příkladem může být již zmiňovaná “telefonní politika” Eduarda Ševarnadzeho v Gruzii. Při jeho nástupu k moci hrály také významnou roli jeho bývalé kontakty a vazby na silné nevládní instituce. (Jones, 1996)

Po dlouhou dobu byly různé klany a rodiny zvyklé žít na jednom místě a o svém osudu rozhodovat svým způsobem lokálně. Úzce to souvisí také s geografii státu. V zemi se nachází více než 25 vrcholů, které dosahují výšky 4000 metrů a řek, které rozdělují území, je více než 2000. Kyrgyzové neměli svého chána, ale bije/beje nebo manapy. Jejich regionalismus se tak kvůli výše uvedeným faktům vyvíjel velice silně. Sjednotit různé skupiny za pomoci strachu, ekonomiky či ideologicky tak vždy bylo velice složité a docházelo k tomu pouze výjimečně. Akajev si byl vědom síly regionálních skupin. Snažil se s nimi proto dohodnout tak, aby to pro něj bylo výhodné. Příležitostně se dokázal shodnout a spojit s lokálními bossy, což mu přinášelo jisté výhody. Některé oblasti například dokázaly vytvářet velice silnou protiváhu parlamentu, nebo je mohl využívat k dosažení potřebných výsledků v referendech. Za odměnu jim poté byla uznávána či tolerována samospráva v rozhodování o regionálních otázkách. Problémem však bylo, že tento způsob i dále již tak silný regionalismus a tribalismus posiloval. Centrální vláda tím byla nevědomky postupně oslabována, což se naplno projevilo právě při událostech roku 2005. (Gürbüz, 2013)

V době, kdy si prezident Askar Akajev začal uvědomovat problém posilujících elit na jihu země, již bylo pozdě. Při pokusu o svržení a perzekuci lokálních elit se ukázalo, že vláda na tuto akci nedisponuje dostatečnou silou. Během doby, kdy jim byla výměnným obchodem rozšiřována samospráva, se situace dostala na takovou úroveň, že pokyny z centrální vlády již nebyly respektovány. Navíc lokální elity byly podpořeny místním obyvatelstvem a

bohatými magnáty. Síla vybudovaných neformálních institucí již s přehledem stačila na slabé instituce formální. (Gürbüz, 2013)

Regionalismus byl dále posilován vztahem politické struktury k volbám. Volební systém byl postaven na malých okrscích, kde byl zvolen jeden kandidát s nejvíce hlasy. Vzhledem k tomu, že právě v těchto malých okrscích však lokální vazby dominovaly nad celostátním politickým programem, tak docházelo k podkopávání institucionalizace stran, které stavěly na národních programech. Kvůli tomuto systému nemohlo dojít k potřebnému sjednocení země. (Gürbüz, 2013)

Zodpovědnost za uspořádání a výsledky voleb měla v Kyrgyzstánu Ústřední volební komise – Central Electoral Commission (CEC). Jejím předsedou byl Sulajman Imanbajev, který měl dohlížet na veškerý průběh voleb. Jeho vedení této komise bylo mnohokrát kritizováno opozičníky i nezávislými organizacemi. Jeho soukromé vazby na vládu, potažmo prezidenta Askara Akajeva, se rovněž staly probíraným tématem. Tato skutečnost podryvala legitimitu voleb a podněcovala nespokojenost. I když byla volební komise doplněna dalšími osobami, kteří na chod voleb dohlíželi, občanská nespokojenost rostla, protože bylo jasné, kdo dělá finální rozhodnutí. (Political Transition in Kyrgyzstan: Problems and Prospects, 2004)

Autorka Kathleen Collins se s dalšími autory shoduje na nutnosti pochopit systém klanových struktur. Porozumění těmto vztahům je důležité pro pochopení vzniku regionálních konfliktů, které následně mohou ovlivnit dění v celé zemi. Příkladem území, na kterém spolu koexistovalo mnoho etnik, je již zmiňovaná Ferganská kotlina. Složení populace tvoří v oblasti hlavní tři etnika – uzbecké, kyrgyzské, tádžické. Na tomto území však v historii žilo a dodnes žije mnoho dalších etnik, které významně promlouvaly do dění v zemi. Problémy se začaly silně projevat po pádu předchozího režimu (SSSR), kdy již vedle sebe etnika nedokázala mírově koexistovat. Z oblasti totiž odešel “dozorčí vliv”, který spory dokázal do jisté míry držet na uzdě. Tyto konflikty na jednu stranu významně posilovaly národní uvědomění, na druhou stranu však představovaly velkou výzvu pro nového prezidenta. Právě v té době se začala vytvářet první paralelní “mocenská centra”, se kterými se režim v budoucnu dostane mnohokrát do křížku. (Collins, 2003)

Vysvětlení celého základu etnických vztahů a klanových struktur v oblasti Centrální Asie, potažmo Ferganské kotliny a Kyrgyzstánu, je velice obtížné a kvůli různým pohledům až

nemožné. Pro tuto práci je důležité zmínit jeden z možných důvodů, proč mezi etniky vznikají spory. Konflikt může vzniknout, pokud není definováno a druhou stranou uznáváno, kdo byl na území dříve (primordialita). Problém nastává i za předpokladu, kdy nejsou vytyčeny hranice, které by etnika a klany oddělovala. Vzhledem k diktátu shora na to mnohokrát nebyl brán ohled a nutno říci, že někde by to ani nebylo možné, protože lidé vedle sebe koexistovali dlouho před bolševickým rozdělením regionu ve 20. a 30. letech minulého století. Mezi další problémy lze řadit jazyk a mnoho jazykových skupin, které se v regionu vyskytovaly a do určité míry i prolínaly (turkický, perský, vlastní). Posledním důležitým aspektem, který hrál při konfliktech roli, bylo náboženství. Nejen samotné rozdělení islámu na sunnity a šíity, ale především na ortodoxní a neortodoxní větve. Jedná se zejména o užití náboženství v politice a běžném životě. Všechny tyto aspekty v Centrální Asii představovaly výzvu, která však režimem nebyla vyřešena. (Collins, 2003)

Roztříštěnost politického a sociálního spektra v důsledku klanových struktur je považována za velice výrazný problém, který bránil vytvořit v zemi stabilní prostředí. Kyrgyzská společnost byla založena na uspořádání pyramidového typu, přičemž mezi sebou různé klany a etnika dlouho vedly spory motivované především politicky/mocensky. Obchodní dohody naopak fungovaly po dlouhou dobu jako stmelovací prostředek. Je důležité uvést, že i tento systém by případně mohl fungovat, pokud by delší dobu existovalo jedno etnikum či klan, který by dokázal moc v zemi konsolidovat a zjednat si pořádek. K tomu však kvůli složitému rozdělení země a dohledu Sovětského svazu nemohlo dojít. Tento nedostatek se naplno ukázal po roce 1990, navíc s prezidentem Askarem Akajevem, který neměl silné napojení ani na klanové struktury ani na předchozí aparátčíky. Nelze říci, že by kontakty neměl žádné (to by se nemohl dostat k moci), ale jeho kontakty na počátku nepokrývaly zdaleka všechny státní sféry. (Juraev, 2010)

5.5 Náboženský vliv

Jako mobilizační faktor v předrevoluční době posloužilo také náboženství. Jednalo se o nárůst vlivu politického islámu v Kyrgyzstánu, ale také v jeho sousedních státech. Napětí mezi státem a islámem mělo v Kyrgyzstánu dvě dimenze. Rostoucí mobilizaci náboženských skupin, které měly čistě náboženský cíl, ale i těch prosazujících politickou agendu. Podle Erica McGlincheyho, autora zabývajícího se náboženstvím a

autoritářskými režimy ve státech Centrální Asie, nárůst aktivit těchto skupin vyvolal z vládní strany velkou vlnu represivních reakcí. Paradoxem však je, že represe islámu pouze zvyšuje jeho mobilizační snahy. (McGlinchey, 2009) Největší nárůst represe těchto skupin bylo možno sledovat právě před revolucí. To však znamenalo pouze jejich větší snahy vymanit se z represe a vyhradit se vůči tomuto režimu. (Cummings, 2010)

V době rostoucích nepokojů v Kyrgyzstánu v roce 2000 se skupina extrémistických muslimů rozhodla přestěhovat do Ferganské kotliny. Při tom se dostali do kyrgyzské provincie Batken (tato oblast je zmiňována v kapitole „politické příčiny), na jižní straně údolí. O pět let později, v době, kdy se vyostřovaly problémy v Kyrgyzstánu, se 18. března 2005 v době probíhající revoluce, která později vstoupila do dějin pod názvem „Tulipánová revoluce“, demonstranti dostali až do guvernérový kanceláře v Džalalabadu v jižním Kyrgyzstánu. V té době paralelně docházelo k odsunu prezidenta Askara Akajeva z funkce a převzetí kanceláře se událo v době, kdy docházelo k události později známé pod názvem „Tulipánová revoluce“. Je důležité si uvědomit tyto paralelně se odehrávající události v různých regionech, abychom si plně uvědomily rozsah revolučního dění na mnoha místech v Kyrgyzstánu. (Starr, 2011)

6. Závěr

Cílem práce bylo podat ucelený obraz o dlouhodobých příčinách vzniku Tulipánové revoluce ve sféře politické, ekonomické a sociální. Snahou bylo poukázat na komplexnost celé problematiky a podat důkaz o souvztažnosti jednotlivých příčin. Ani mezi akademiky dodnes neexistuje jednotný názor na hlavní motiv a cíl revoluce, což jen dokládá složitost tohoto tématu. Ke shrnutí poznatků uvedených v mé práci lze využít čtyři faktory, které dle politologa a experta na zahraniční politiku, Marka N. Katze, ovlivňují vznik revoluce v zemi. Mezi ně řadí ekonomické a politické strádání, typ režimu, státní rozpočtení (míněno v jakém stavu se stát jako celek nachází) a vnější faktory. (Katz, 2007) Ekonomika Kyrgyzstánu byla z velké části závislá na vnější domluvě a podpoře. V zemi byl nedostatek surovin, které by mohl průmysl využít. Výrobní sektor, stejně tak jako sektor služeb, se nacházel v bídém stavu. V politické rovině docházelo od poloviny 90. let k postupnému úpadku popularity režimu Askara Akajeva. Obyvatelé se stále hlasitěji dožadovali změny a také elity se postupně obracely k prezidentovi zády. Systém jako takový byl hodnocen nezávislými organizacemi jako korupční, nestabilní a formální instituce nefunkční. Podle Katze jsou autoritativní režimy udržitelné pouze pokud je vládce schopen držet obyvatelstvo ve strachu. K tomu jsou potřeba silné represivní složky, zajištění základních ekonomických potřeb a podpora vládního režimu uvnitř a vně státu. Dodává, že již při nesplnění jedné z těchto podmínek systém začíná kolabovat. V případě Kyrgyzstánu se postupem času začaly vytrácet všechny tyto skutečnosti a situace ve státu se stává vysoce problémovou. Z počátku 90. let sice panovalo všeobecné nadšení z nezávislosti a podpora prezidenta byla zprvu poměrně vysoká, později se ale opět projevují tradiční klanové struktury, rozdíly mezi severem a jihem i mezi vysokou a nízkou vrstvou obyvatelstva. Začíná se výrazněji projevovat i etnické rozdělení v zemi (zejména na jihu). Je důležité připomenout, že v návaznosti na výše popsané došlo k úpadku zahraničního zájmu. Toto bylo způsobeno i změnou cílů zahraniční politiky důležitých aktérů v regionu. Příkladem může být Bushova doktrína, na základě které Spojené státy přesunuly svou pozornost na boj proti terorismu. Přesto je dobré zmínit fakt, že i v době, kdy zahraniční zájem přítomný byl, tak v korupčním systému nebylo možné alokovat tok peněz potřebným směrem. To jen konstantně

ubíralo na věrohodnosti země a bylo dalším důvodem, proč se zahraniční podpora začala postupem času vytrácet. (Cummings, 2010)

V úvodu práce jsem si vytyčil dvě teze: 1. „Zda byla nesmlouvavost Askara Akajeva a jeho blízkých příčinou, proč události v zemi dospěly až k revoluci samotné.“ 2. „Osudové momenty roku 2005 v Kyrgyzstánu, které dnes známe pod pojmem Tulipánová revoluce, jsou pouze vyvrcholením dlouhotrvajících vnitřních neshod, se kterými se, jako dlouhodobě neřešenými, stát potýkal.“ Na základě zjištěných informací je možné odpovědět na první tezi zda „Nesmlouvavost Askara Akajeva a jeho blízkých byly příčinou, proč události v zemi dospěly až k revoluci samotné“ zcela jednoznačně záporně, avšak je nutné tuto skutečnost dále osvětlit. Není pochyb, že jeho nesmlouvavost nebyla základním faktorem vzniku revoluce. Askaru Akajevovi bývá naopak přičítána zejména v počátcích vlády nedostatečná rozhodnost v mnoha situacích, které mohly do jisté míry autoritu režimu podkopávat. Bývá poukazováno na nedostatečné omezování a kontrolu obsahu médií a nedůsledný postupu vůči opozičním lídrům z řad podnikatelů či politických oponentů. Zahraničním partnerům (zejména těm západním) se sice snažil na oko vyhovět, avšak zároveň si nechtěl znepřátelit domácí konzervativní vrstvy, které potřeboval na své straně. Nedůslednost a snaha vytvořit si co nejméně vlivných nepřátel se mu v pozdějších letech vymstily. Paradoxy v jeho chování je možné sledovat i při událostech, které se odehrály při protestech v Aksy. Ty vyvolalo nesmlouvavé zatčení jednoho z vedoucích opozičních vůdců Azimbeka Beknazarova, které v dané době nebylo nejspíš ze strany Akajeva zcela nutné. Mělo za následek vznik masových protestů v jeho rodném regionu z řad jeho podporovatelů. Za schválení prezidenta Askara Akajeva byly protesty potlačeny represivními složkami režimu. V důsledku zásahu bylo několik demonstrantů zraněno a někteří z nich byly usmrceni. Demontrace, které tento zásah vyvolal byly natolik silné, že i přes původní nesmlouvavost nakonec přistoupil k jednáním. Pod tlakem vývoje situace dokonce souhlasil se stíháním příslušníků represivních složek. Při soudních procesech se od tohoto zásahu distancoval, což mělo za následek ztrátu důvěry tohoto aparátu. Tento faktor se v pozdějším dění ukázal důležitý. Askar Akajev se tedy v té době rozhodl nejít do přímého střetu s opozicí a raději se rozhodl protesty řešit domluvou s Beknazarovem. Tím sice dokázal tyto protesty uklidnit, ale tento krok zpět si opozice vysvětlila jako

slabost. Jeho nesmlouvavost tedy opravdu nebyla důvodem vzniku revoluce. Pro dokreslení obrazu myšlení Askara Akajeva dobře slouží jeden z jeho výroků ohledně směřování vývoje v zemi: „Jdeme po nové cestě, která se nazývá třetím směrem, ten je založen na hodnotách kapitalismu a socialismu“.

Druhá teze se mi v průběhu tvorby bakalářské práce potvrdila. Stát čelil v průběhu vlády Askara Akajeva problémům na všech frontách, které jsou blíže rozebrány v textu. Toto široké spektrum geopolitických, náboženských, mezinárodních, ekonomických, sociálních a mnoha dalších problémů nebylo vedením země dlouhodobě uspokojivě řešeno. Tím docházelo k postupnému prohlubování všech příčin. Nesmí se zapomínat také na klanové struktury a rozdělení státu na sever a jih, který dlouhodobě hrál v mocenských bojích zásadní roli. Mezinárodní problémy (11. září 2001), nedemokratické postupy v zemi (represe médií, potlačování opozice), korupce a další udělaly z „Ostrova demokracie“ pro většinu zahraničí „jen“ další nestabilní stát v Centrální Asii. Přetrvávající problémy z minulosti navíc vnímám jako velké břemeno, které bylo katalyzátorem pro vznik nestabilní situace. Problémy s vnitrostátní infrastrukturou z dob SSSR, potyčky na hraničních územích, velké rozdíly v regionech a mnoho dalších přispívalo k této nestabilitě. Nelze zcela jednoznačně tvrdit, že jiný postup režimu by revoluci neodvrátil. V historii nikdy nelze jednoznačně říci, jak by se věci odehrávali „pokud by byla učiněna jiná rozhodnutí“. S jistotou ale můžeme konstatovat, že mnoho klíčových problémů Kyrgyzstánu nebylo způsobeno vedením prezidenta Askara Akajeva.

7. Summary

The objective of the thesis was to provide a comprehensive picture of the long-term causes of the Tulip Revolution in the political, economic and social spheres. The aim was to show the complexity of the whole issue and to provide evidence of the interconnectedness of the various causes. Even among academics there is still no unanimous opinion on the main motive and goal of the revolution, which only illustrates the complexity of the subject. To summarize the findings presented in my thesis, four factors can be used that, according to political scientist and foreign policy expert Mark N. Katz, influence the emergence of revolution in a country. He includes economic and political hardship, regime type, state disposition (meaning what condition the state as a whole is in), and external factors. (Katz, 2007) The economy of Kyrgyzstan was largely dependent on external arrangement and support. There was a shortage of raw materials in the country that could be used by industry. The manufacturing sector, as well as the service sector, was in a miserable state. On the political front, the popularity of Askar Akayev's regime had been in gradual decline since the mid-1990s. The population has been increasingly vocal in demanding change and the elites have also gradually turned their backs on the president. The system as such was assessed by independent organisations as corrupt, unstable and the formal institutions dysfunctional. According to Katz, authoritarian regimes are only sustainable if the ruler is able to keep the population in fear. This requires a strong repressive force, the provision of basic economic needs, and support for the ruling regime from within and outside the state. He adds that the system begins to collapse when just one of these conditions is not met. In the case of Kyrgyzstan, all these factors have begun to disappear over time and the situation in the state is becoming highly problematic. In the early 1990s, although there was general enthusiasm for independence and support for the president was initially quite high, later on the traditional clan structures, differences between the north and south and between the high and low strata of the population became apparent again. The ethnic divisions in the country (especially in the south) are also becoming more pronounced. It is important to note that, in the wake of the above, there has been a decline in foreign interest. This has also been caused by a change in the foreign policy objectives of important actors in the region. An example is the Bush Doctrine, under

which the United States shifted its focus to the fight against terrorism. Nevertheless, it is worth mentioning the fact that even when foreign interest was present, it was not possible to allocate the flow of money in the necessary direction in a corrupt system. This was only a constant detriment to the country's credibility and was another reason why foreign support began to wane over time. (Cummings, 2010)

In the beginning of my thesis, I set out two theses: 1. "Whether the intransigence of Askar Akayev and those close to him was the reason why events in the country came to the revolution itself." 2. "The fateful moments of 2005 in Kyrgyzstan, which we know today as the Tulip Revolution, are only the culmination of long-standing internal disagreements that the state has struggled with as unresolved for a long time." On the basis of the information found, it is possible to answer the first thesis whether "the intransigence of Askar Akayev and his relatives was the reason why events in the country led to the revolution itself" in the negative, but it is necessary to shed further light on this fact. There is no doubt that his intransigence was not a fundamental factor in the emergence of the revolution. On the contrary, Askar Akayev has been credited, particularly in the early days of his rule, with a lack of decisiveness in many situations which may have undermined the authority of the regime to some extent. Insufficient restriction and control of media content and inconsistent action against opposition leaders, whether businessmen or political opponents, have been cited. While he tried to please foreign partners (especially Western ones) on the surface, he did not want to antagonise the domestic conservative layers he needed on his side. His inconsistency and efforts to create as few influential enemies as possible paid off in later years. The paradoxes in his behaviour can also be seen in the events that took place during the Aksy protests. These were triggered by the unrelenting arrest of one of the opposition leaders, Azimbek Beknazarov, which was probably not entirely necessary on Akayev's part at the time. It resulted in mass protests in his home region by his supporters. With the approval of President Askar Akayev, the protests were suppressed by the regime's repressive forces. As a result of the crackdown, several demonstrators were injured and some were killed. The demonstrations sparked by this crackdown were so strong that, despite initial intransigence, he eventually resorted to negotiations. Under the pressure of the developing situation, he even agreed to prosecute members of the repressive

forces. During the trials, he distanced himself from this intervention, which resulted in a loss of confidence in this apparatus. This factor proved important in later events. Askar Akayev therefore decided at that time not to go into direct conflict with the opposition, preferring instead to resolve the protests by reaching an agreement with Beknazarov. In doing so, he was able to calm the protests, but this step back was interpreted by the opposition as weakness. So his intransigence was not really the reason for the revolution. To illustrate the picture of Askar Akayev's thinking, one of his statements regarding the direction of development in the country serves well: 'We are going down a new road, which is called the third direction, which is based on the values of capitalism and socialism'.

The second thesis was confirmed for me in the course of the development of my bachelor's thesis. The state faced problems on all fronts during Askar Akayev's rule, which are discussed in more detail in the text. This broad spectrum of geopolitical, religious, international, economic, social and many other problems has not been satisfactorily addressed by the country's leadership in the long term. This has led to a gradual deepening of all the causes. Not to be forgotten are the clan structures and the division of the state into north and south, which has long played a crucial role in the power struggles. International problems (11 September 2001), undemocratic practices in the country (repression of the media, suppression of the opposition), corruption and others have made the 'Island of Democracy' for most foreigners 'just' another unstable state in Central Asia. Moreover, I see the lingering problems of the past as a major burden that has been a catalyst for the emergence of an unstable situation. Problems with national infrastructure from the USSR era, skirmishes in border areas, large regional disparities, and many others have contributed to this instability. It cannot be stated unequivocally that a different course of action by the regime would not have averted the revolution. In history, one can never say unequivocally how things would have played out "if different decisions had been made". We can state with certainty that many of Kyrgyzstan's key problems were not caused by the leadership of President Askar Akayev.

8. Bibliografie

- Anderson, John. 1999. *Kyrgyzstan: Central Asia's Island of Democracy?*. Londýn: Routledge.
- Aslam, Sabah. "Kyrgyzstan: Internal Instability and Revolt in 2010." *Strategic Studies* 31, no. 1/2 (2011): 241-60. Accessed April 6, 2021. doi:10.2307/48529354.
- Collins, Kathleen. "The Political Role of Clans in Central Asia." *Comparative Politics* 35, no. 2 (2003): 171-90. Accessed April 6, 2021. doi:10.2307/4150150.
- Cummings, Sally N., and Maxim Ryabkov. 2010. "Situating the 'Tulip Revolution'". *Central Asian Survey* 27. (3.): 241-252. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/02634930802535847>
- GÜRBÜZ, Y. EMRE. "Kyrgyzstan: In Search for Stability." *Insight Turkey* 15, no. 4 (2013): 191-205. Accessed April 6, 2021. <http://www.jstor.org/stable/26299160>.
- Jones, Stephen F. "Georgia's Return from Chaos." *Current History* 95, no. 603 (1996): 340-45. Accessed May 8, 2021. <http://www.jstor.org/stable/45319633>.
- Juraev, Shairbek. 2010. "Kyrgyz democracy? The Tulip Revolution and beyond". *Central Asian Survey* 27. (3.): 253-264. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/02634930802536464>.
- Katz, Mark N. "Will There Be Revolution in Central Asia?" *Communist and Post-Communist Studies* 40, no. 2 (2007): 129-41. Accessed April 6, 2021. doi:10.2307/48609597.
- Khamidov, Alisher. 2006. "Kyrgyzstan's Unfinished Revolution". *Central Asia - Caucasus Institute* 4 (4): 39-43.
- Klíma, Jan. 1996. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- "Kyrgyzstan: After the Revolution". 2005. Crisisgroup. internet: crisisgroup. 2005. www.crisisgroup.org.
- "Kyrgyzstan at Ten: Trouble in the 'Island of Democracy'". 2001. Crisisgroup. internet: International Crisis Group. 2001. www.crisisgroup.org.
- Le Bon, Gustave. 2016. *Psychologie davu*. Vydání čtvrté, v Portále první, revidované. Praha: Portál.
- Luong, Pauline Jones. 2009. *Institutional Change and Political Continuity in Post-Soviet Central Asia*. Cambridge, Velká Británie: Cambridge University Press.
- Marat, Erica. 2006. *The Tulip Revolution: Kyrgyzstan One Year After*. Washington DC: The Jamestown Foundation and Brookings Institut.
- McGlinchey, Eric. 2009. "ISLAMIC REVIVALISM AND STATE FAILURE IN KYRGYZSTAN". Research study, University of Washington. https://www.ucis.pitt.edu/nceer/2009_822-09g_McGlinchey.pdf.
- MITCHELL, LINCOLN A. *The Color Revolutions*. University of Pennsylvania Press, 2012. Accessed May 3, 2021. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt3fj606>.
- Peters, Andrea. 2005. "US money and personnel behind Kyrgyzstan's 'Tulip Revolution'". World Socialist Web Site. internet: World Socialist Web Site. 2005. www.wsws.org.
- Polese, Abel, and Donnacha Ó Beacháin. 2010. *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*. Ilustrované vydání. United Kingdom: Taylor & Francis.
- "Political Transition in Kyrgyzstan: Problems and Prospects". 2004. Crisisgroup. internet: International Crisis Group. 2004. www.crisisgroup.org.

Radnitz, Scott B. 2012. *Weapons of the Wealthy: Predatory Regimes and Elite-Led Protests in Central Asia*. Ilustrované vydání. Ithaca, New York, USA: Cornell University Press.

Starr, F. S. 2011. *Ferghana Valley: The Heart of Central Asia*. Ilustrované vydání. Londýn: Routledge. <http://eds.b.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzM3NDU5NI9fQU41?sid=1e152e70-3750-4a6c-b542-e791e3165c2a@pdc-v-sessmgr01&vid=2&format=EB&rid=1>.

Šír, Jan. 2017. *Ruská agrese proti Ukrajině*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.

Tasar, Eren. 2017. *Soviet and Muslim: The Institutionalization of Islam in Central Asia (Religion and Global Politics)*. Ilustrované vydání. Oxford: Oxford University Press.

Tchantouridze, Lasha. 2006. "KYRGYZSTAN AT A CROSSROADS: FACING THE ECONOMIC CAUSES OF THE TULIP REVOLUTION". CA&C Press AB. internet: CA&C Press AB. 2006. www.ca-c.org.

Wood, Tom. "Reflections on the Revolution in Kyrgyzstan." *The Fletcher Forum of World Affairs* 30, no. 2 (2006): 43-56. Accessed April 6, 2021. doi:10.2307/45289647.

Wooden, Amanda, and Christoph Stefes. 2009. *The Politics of Transition in Central Asia and the Caucasus: Enduring Legacies and Emerging Challenges*. Ilustrované vydání. Londýn: Routledge.

9. Přílohy

Osobnosti Tulipánové revoluce

Askar Akajevič Akajev se stal prezidentem po rozpadu Sovětského svazu v roce 1990. Stál před ním nelehký úkol vyřešit problémy, které stát zdědil po předchozím režimu a navíc dokázat spojit rozdělený kyrgyzský lid. Z počátku se snažil působit jako demokratický liberál, ale jeho následující kroky tento předpoklad postupně vyvracely. Postupem času začala jeho vláda vypadat stále více autokraticky, přičemž se začala objevovat korupce a nepotismus. (Aslam, 2011) Akajev stále více omezoval média, politickou pluralitu (pokud lze hovořit, že v zemi někdy existovala) a jakoukoliv snahu o vytvoření demokratických institucí. Jeho režim se začal dostávat do stále větších ekonomických a sociálních problémů, což vedlo k značnému poklesu jeho popularity. Postupem času se držel u moci již jen za cenu zneužívání politické moci a podle mnohých pozorovatelů bylo otázkou času, kdy dojde ke spojení opozice, která by si dokázala zabezpečit dostatečnou podporu. (Marat, 2006), (Starr, 2011), (Kyrgyzstan at ten: Trouble In The „Island of Democracy“, 2001)

Kurmanbek Salijevič Bakijev působil jako ministerský předseda ve vládě Akajeva v letech 2001-2002. Rozhodl se přidat k opozici poté, co byl donucen odejít po událostech v Aksy roku 2002 (práce se této události více věnuje v kapitole „vnitrostátní souvislosti“). („Kyrgyzstan: After the Revolution“, 2005) Stal se vedoucím strany Hnutí občanů Kyrgyzstánu. V posledních letech před revolucí se stal pořadatelem mnoha protivládních demonstrací na jihu země a v Biškeku. Jeho hlavní podpora pocházela z jihu země, kde se také narodil. Toho využíval při svých proslovech, kdy vystupoval proti útlaku ze severu. (Marat, 2006), (Polese, 2010), (Cummings, 2010)

Felix Šaršenbajevič Kulov byl také dřívějším spolupracovníkem Akajeva. V roce 2001 byl souzen za korupci, poté, co se v roce 2000 rozhodl kandidovat proti Akajevovi ve volbách. („Kyrgyzstan: After the Revolution“, 2005) V 90. letech se stal velice populárním a podle některých zdrojů jeho popularita předčila prezidentovu. Kulov mnoho let svého života strávil v armádě a v bezpečnostních složkách. Někteří tento fakt považovali za předpoklad možné negativní tendence k autokratickému způsobu vystupování a vládnutí. Jiní tento fakt považovali za možnost záruky nekompromisního a pevného

postoje při potlačení korupce a dodržování zákonů bez tzv. ohýbání podle potřeby. Prezidenta Akajeva kritizoval Kulov například za nevstoupení do proamerické koalice v Iráku. Argumentoval tím, že vojenská přítomnost americké armády má pro Kyrgyzstán strategický význam. (Marat, 2006), (Polese, 2010), (Kyrgyzstan at ten: Trouble In The „Island of Democracy“, 2001)

Daniyar Toktogulovič Usenov v roce 1999 veřejně vyhlásil nesouhlas s politikou vedenou prezidentem Askarem Akajevem. Od té doby byla jeho společnost Eridan podrobována opakovaným daňovým kontrolám, které vedly až k následnému bankrotu. Navíc mu bylo zakázáno kandidovat do parlamentu v roce 2000. Svoje úsilí poté soustředil do protirežimní činnosti a otevřenému vystupování proti němu. Snažil se také využít svých kontaktů k získání finančních prostředků nutných na aktivity spojené s protivládní činností. (Marat, 2006), (Polese, 2010), (Kyrgyzstan at ten: Trouble In The „Island of Democracy“, 2001)

Příloha č. 1: Medailonky osobností (text)

Příloha č. 2: Severní a jižní provincie Kyrgyzstánu (obrázek)

Bond, Andrew. 2010. "General map of Kyrgyzstan, showing the location of provinces, administrative centers, and other features of interest mentioned in the text. A number of small exclaves of Uzbekistan and Tajikistan are not shown within Batken province due to the small scale of the map." In *Researchgate*. internet: researchgate

Příloha č. 3: Mapa Kyrgyzstánu (obrázek)

“Political Transition in Kyrgyzstan: Problems and Prospects”. 2004. Crisisgroup. internet: International Crisis Group. 2004. www.crisisgroup.org.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Vít Bilinec
E-mail:	90204696@fsv.cuni.cz
Studijní obor:	Teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	zimní - 2021/2022
Semestr a školní rok ukončení práce:	letní - 2021/2022

<p>Vedoucí bakalářského semináře:</p> <p>prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.</p>
<p>Vedoucí práce:</p> <p>doc. PhDr. Slavomír Horák, Ph.D.</p>
<p>Název práce:</p> <p>Politické, ekonomické a sociální příčiny Tulipánové revoluce v Kyrgyzstánu (Přetrvávající problémy jako cesta k revoluci)</p>
<p>Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):</p> <p>Tématem bakalářské práce jsou dlouhodobé příčiny vzniku Tulipánové revoluce. Tato událost spadá pod takzvané „barevné revoluce“, k nimž docházelo po rozpadu Sovětského svazu a jejíž účastníci používali jako symbol barvu či květinu (Gruzie, Ukrajina...). Důležitost této události tkví nejen v dopadu na Kyrgyzstán samotný, ale i na okolní státy v celém regionu. Během revoluce dochází ke svržení dlouholetého režimu prezidenta Askara Akajeva a k nástupu Kurmanbeka Bakijeva. Těžištěm práce je zkoumání rozličných dlouhodobých příčin, jež přímo vedly k propuknutí Tulipánové revoluce. Zvláštní zřetel přitom bude brán na sociální, ekonomickou a politickou sféru. V případě poslední zmiňované pak bude součástí práce průzkum souvisejících vnitrostátních i mezinárodních aspektů.</p>
<p>Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):</p> <p>V práci jsem měl v úmyslu věnovat se Tulipánové revoluci celkově (příčiny, průběh, důsledky), avšak po konzultaci s vedoucím práce panem docentem Slavomírem Horákem jsem se zaměřil výhradně na dlouhodobé příčiny vzniku revoluce. Tento záběr jsem již dále neměnil.</p>
<p>Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):</p> <p>Úvod - Metodologie, Rozbor zdrojů</p> <p>Barevné revoluce</p> <p>Politické příčiny revoluce - vnitrostátní souvislosti, mezinárodní souvislosti</p> <p>Ekonomické příčiny revoluce</p> <p>Sociální příčiny revoluce - etnické problémy, historické dědictví, geografické souvislosti, klanový systém, náboženský vliv</p> <p>Závěr</p> <p>Summary</p> <p>Bibliografie</p> <p>Přílohy</p>
<p>Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):</p>

- Anderson, John. 1999. *Kyrgyzstan: Central Asia's Island of Democracy?*. Londýn: Routledge.
- Aslam, Sabah. "Kyrgyzstan: Internal Instability and Revolt in 2010." *Strategic Studies* 31, no. 1/2 (2011): 241-60. Accessed April 6, 2021. doi:10.2307/48529354.
- Collins, Kathleen. "The Political Role of Clans in Central Asia." *Comparative Politics* 35, no. 2 (2003): 171-90. Accessed April 6, 2021. doi:10.2307/4150150.
- Cummings, Sally N., and Maxim R-yabkov. 2010. "Situating the 'Tulip Revolution'". *Central Asian Survey* 27. (3.): 241-252. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/02634930802535847>
- GÜRBÜZ, Y. EMRE. "Kyrgyzstan: In Search for Stability." *Insight Turkey* 15, no. 4 (2013): 191-205. Accessed April 6, 2021. <http://www.jstor.org/stable/26299160>.
- Jones, Stephen F. "Georgia's Return from Chaos." *Current History* 95, no. 603 (1996): 340-45. Accessed May 8, 2021. <http://www.jstor.org/stable/45319633>.
- Juraev, Shairbek. 2010. "Kyrgyz democracy? The Tulip Revolution and beyond". *Central Asian Survey* 27. (3.): 253-264. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/02634930802536464>.
- Katz, Mark N. "Will There Be Revolution in Central Asia?" *Communist and Post-Communist Studies* 40, no. 2 (2007): 129-41. Accessed April 6, 2021. doi:10.2307/48609597.
- Khamidov, Alisher. 2006. "Kyrgyzstan's Unfinished Revolution". *Central Asia - Caucasus Institute* 4 (4): 39-43.
- Klíma, Jan. 1996. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- "Kyrgyzstan: After the Revolution". 2005. Crisisgroup. internet: crisisgroup. 2005. www.crisisgroup.org.
- "Kyrgyzstan at Ten: Trouble in the 'Island of Democracy'". 2001. Crisisgroup. internet: International Crisis Group. 2001. www.crisisgroup.org.
- Le Bon, Gustave. 2016. *Psychologie davu*. Vydání čtvrté, v Portále první, revidované. Praha: Portál.
- Luong, Pauline Jones. 2009. *Institutional Change and Political Continuity in Post-Soviet Central Asia*. Cambridge, Velká Británie: Cambridge University Press.
- Marat, Erica. 2006. *The Tulip Revolution: Kyrgyzstan One Year After*. Washington DC: The Jamestown Foundation and Brookings Institut.
- McGlinchey, Eric. 2009. "ISLAMIC REVIVALISM AND STATE FAILURE IN KYRGYZSTAN". Research study, University of Washington. https://www.ucis.pitt.edu/nceeer/2009_822-09g_McGlinchey.pdf.
- MITCHELL, LINCOLN A. *The Color Revolutions*. University of Pennsylvania Press, 2012. Accessed May 3, 2021. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt3fj606>.
- Peters, Andrea. 2005. "US money and personnel behind Kyrgyzstan's 'Tulip Revolution'". World Socialist Web Site. internet: World Socialist Web Site. 2005. www.wsws.org.

Polese, Abel, and Donnacha Ó Beacháin. 2010. The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures. Ilustrované vydání. United Kingdom: Taylor & Francis.

"Political Transition in Kyrgyzstan: Problems and Prospects". 2004. Crisisgroup. internet: International Crisis Group. 2004. www.crisisgroup.org.

Radnitz, Scott B. 2012. Weapons of the Wealthy: Predatory Regimes and Elite-Led Protests in Central Asia. Ilustrované vydání. Ithaca, New York, USA: Cornell University Press.

Starr, F. S. 2011. Ferghana Valley: The Heart of Central Asia. Ilustrované vydání. Londýn: Routledge. <http://eds.b.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlymtfXzM3NDU5NI9fQU41?sid=1e152e70-3750-4a6c-b542-e791e3165c2a@pdc-v-sessmgr01&vid=2&format=EB&rid=1>.

Šír, Jan. 2017. Ruská agrese proti Ukrajině. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.

Tasar, Eren. 2017. Soviet and Muslim: The Institutionalization of Islam in Central Asia (Religion and Global Politics). Ilustrované vydání. Oxford: Oxford University Press.

Tchantouridze, Lasha. 2006. "KYRGYZSTAN AT A CROSSROADS: FACING THE ECONOMIC CAUSES OF THE TULIP REVOLUTION". CA&C Press AB. internet: CA&C Press AB. 2006. www.ca-c.org.

Wood, Tom. "Reflections on the Revolution in Kyrgyzstan." The Fletcher Forum of World Affairs 30, no. 2 (2006): 43-56. Accessed April 6, 2021. doi:10.2307/45289647.

Wooden, Amanda, and Christoph Stefes. 2009. The Politics of Transition in Central Asia and the Caucasus: Enduring Legacies and Emerging Challenges. Ilustrované vydání. Londýn: Routledge.

Podpis studenta a datum

Vít Bilinec

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce: doc. PhDr. Slavomír Horák, Ph.D.		
Vedoucí bakalářského semináře: prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.		
Garant oboru Doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.		